

Kuramsal Derleme

Freud'dan Lacan'a KaygıEylül C. HEKİMOĞLU^{1*}, Münevver Zuhâl BİLİK²¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye²Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Isparta, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:***kaygı,
anguaz,
Lacanyen
psikanaliz,
Freudyen
psikanaliz,
klinik yapılar*

Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşleri Freud'un "Ketlemeler, Semptom ve Kaygı" adlı çalışması etrafında şekillenmektedir. Bu çalışma Lacan'ın Kaygı adını verdiği onuncu seminerine bağlı kalarak, Freud ve Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşleri arasındaki ayrımlara ve ortak noktalara odaklanmıştır. Lacan, Freud'dan farklı olarak kaygının eksiğin eksik olmasıyla ilişkili olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda bu çalışmada kaygı, öznenin oluşumunda arzu ve jouissance ilişkisi üzerinden açıklanmıştır. Freud'a göre kaygının sebebi kastre olma korkusu iken, Lacan'a göre kaygının sebebi kastre olamama korkusu, dolayısıyla da anne tarafından yutulma riskidir. Bu anlamda, kaygı Başka'nın arzusu ile doğrudan ilişkilidir. Özne, Başka'nın bakışında nasıl görüldüğünü bilmediği bir noktada, "Benden ne istiyor?" sorusunu sorduğu anda kaygılanmaktadır. Bu bağlamda, Lacan "Kaygının nesnesi yok değildir." diyerek kaygının nesnesinin küçük a nesnesi olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada hem kaygının nesnesi hem de arzunun nesne nedeni olan küçük a nesnesinin doğası, kaygıyla olan ilişkisi üzerinden ele alınmıştır. Bununla birlikte, fobi, fetişizm, eyleme dökme ve eyleme geçme kavramları kaygı karşısında koruyucu mekanizmalar olmaları üzerinden ele alınmış; Lacanyen klinik yapılar olan nevrozda, perversiyonda ve psikozda kaygının nasıl deneyimlendiği ve bu yapıların kaygıyla başa çıkmak için kullandığı mekanizmalar vaka örnekleri üzerinden incelenmiştir.

Abstract**Keywords:***anxiety,
angoisse,
Lacanian
psychoanalysis,
Freudian
psychoanalysis,
clinical structures*

Lacan's views on anxiety are based on Freud's work titled 'Inhibitions, Symptom and Anxiety'. This article is based on Lacan's tenth seminar known as 'Anxiety'. It explores the commonalities and contrasts between Freud and Lacan's views on anxiety. Lacan diverges from Freud by arguing that anxiety is linked to the lack of lack. In this article, anxiety is explained through the relationship between desire and jouissance during subject formation process. Freud argues that the reason behind anxiety is the fear of castration. In contrast, Lacan argues that the reason behind anxiety is a fear that one is unable to be castrated, and the consequent risk of being devoured by the mother. Anxiety is directly linked to the Other's desire. The subject, when he is unaware of how he is being perceived by the Other's gaze, asks the question of 'What does Other want from me?', which triggers anxiety. Lacan, by claiming that 'Anxiety is not without an object', explains that the object of anxiety is object petit a. Object petit a consists of both the object of anxiety, and the object cause of desire. In this article, the relationship between object petit a and anxiety is explored. In addition, the protective nature of phobia, fetishism, acting out and passage to act are investigated which are thought to be protective mechanisms against anxiety. In that sense, the current article explores how anxiety is triggered within and across Lacan's three clinical structures (neurosis, psychosis and perversion). The protective mechanisms used by the structures to tackle anxiety have been analysed, drawing on clinical case studies.

*Sorumlu Yazar, ODTU, Beşeri Bilimler Binası, Psikoloji Bölümü, Çankaya, Ankara/TÜRKİYE, Tel: 0 (312) 2103182
e-posta: uzmpsk.eylulhekimoglu@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.761464

Gönderim Tarihi (Received): 30.06.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 23.09.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Jacques Lacan daha önceki seminerlerinde de (1956-1957 tarihli altıncı, 1960-1961 tarihli sekizinci ve 1961-1962 tarihli dokuzuncu seminerleri) kaygıyı ele almış olmakla birlikte (Evans, 1996; Parker, 2011), 1962-1963 tarihli 10. seminerini kaygı üzerine temellendirmiş ve bu seminerine “*L’angoisse*” yani “*Anguaz*” adını vermiştir. Lacan, 10. semineri olan *Anguaz* seminerinin bel kemiğini Sigmund Freud’un “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasının oluşturduğunu söyleyerek, anguazı anlayabilmek için Freud’un söylediklerine geri dönmemiz gerektiğini vurgulamıştır (Lacan, 2014). Bu doğrultuda, bu çalışmada Freud’un kaygı teorilerinden başlanarak Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşlerine odaklanılmaktadır.

Bu bağlamda, Freud ve Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşlerine değinmeden önce, kaygıyı ifade ederken kullandıkları kelimelere odaklanmak gerektiği düşünülmüştür. Lacan’ın, 10. semineri için anksiyete anlamına gelen *L’anxiété* yerine *L’angoisse* başlığını seçmesi, geliştirdiği anguaz kavramını anlamak için oldukça önemlidir. Lacan’ın anguaz kelimesini seçmesinde, Freud’un Almanca “tipik olarak belirli bir kişi ya da duruma odaklanmadan, genel olarak hissedilen derin bir kaygı ve korku hali” (“Angst”, 2020) anlamına gelen *Angst* kelimesini kullanmasının etkili olduğu bilinmektedir (Castrillón ve Benvenuto, 2004). Bu haliyle, Freud’un *Angst* kavramının İngilizcedeki karşılığının, “gelecekte olabilecek olan bir şeye veya korku ve endişeye neden olabilecek bir şeye karşı gergin, rahatsız hissetmek” (“Anxiety”, 2020) anlamına gelen *Anxiety* olarak çevrilmiş olması düşündürücüdür. *Anxiety* anlamı itibariyle, belirli bir nesneye vurgu yaparken, *Angst*’da ise vurgu nesnenin belirli olmaması üzerinedir. Bu bağlamda, Freud’un *Angst* kavramının, İngilizce’de kullanımı için, İngilizce dilinde hali hazırda bulunan bir kelime olan *Angst*’ın kullanılması (Castrillón ve Benvenuto, 2014) veyahut çeviri hali tercih edilecekse de *Anxiety* yerine *Anguish* kelimesinin tercihinin kavramsal olarak daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Fransızca karşılığı da *Angoisse* olan, *Anguish* kelimesi, *Anxiety*’den farklı olarak bedensel veya mental olarak hissedilen acı ve ıstırap anlamına gelmekte (“Anguish”, 2020), bu anlamıyla da ileride ele alınacağı üzere anguaz kavramının gerçek ile olan ilişkisine gönderme yapmaktadır (Evans, 1996). Kelimenin, Türkçe karşılığında da benzer problemler bulunmaktadır. *Angoisse* kelimesi, Türkçeye *Kaygı*¹ olarak çevrilmiştir. Türkçe’de de

¹ Eski Türkçedeki *kadgu* kelimesinden köken alan *Kaygı* kelimesi, Asya Türkçesinde *kad* kökünden dolayı “iç daralması ve sıkıntı” anlamına gelmektedir. Bu haliyle, Almanca *Angst* kelimesinin tam karşılığı olduğu düşünülse de (Ortaoğlu, 2017) *kaygı* kelimesi günümüz Türkçesinde “belirsizlik” ihtiva eden anlamından arınmış ve nesne odaklı bir hal almıştır (“Kaygı”, 2020). Bu anlamda, *kadgu* kökünden türeyen *kaygı* kelimesi yerine, *kadgu* ile aynı anlama gelen *sıkıntı* kelimesinin tercihinin daha doğru olacağı düşünülmüştür.

İngilizcedeki anlamına paralel bir şekilde, nesne odaklı anlamını ihtiva ederek, “gelecekte gerçekleşebilecek kötü bir olayın düşüncesi ile ortaya çıkan sebebi bilinmeyen bir duygu” olarak tanımlanmaktadır (“Kaygı”, 2020). Bununla birlikte, Türkiye’de Psikanaliz hakkında yazılan en eski metinlere bakıldığında, kelimenin Türkçeleştirilerek *anguaz* olarak kullanıldığı görülmekte (Adasal, 2011), ileri tarihli metinlerde ise bu kelimenin yerini “kavranması, kavramsallaştırılması oldukça zor, o ölçüde de dile gelmez bir yaşantı” (Kayaalp, 2004) anlamına gelen *Sıkıntı* kelimesinin aldığı görülmektedir. *Anguaz* ve *sıkıntı* kelimeleri, anlamları itibariyle Lacan’ın *angoisse* kavramı için en uygun karşılıklar olmasına rağmen, zaman içinde literatürde yerini kaygıya bırakmış oldukları görülmektedir. Bu nedenle, bu metinde de yaygın klinik psikoloji literatürü ile paralel gitmek adına kaygı kelimesi kullanılacaktır.

Freud’un kaygı hakkındaki görüşleri incelendiğinde, iki farklı kaygı teorisi ortaya attığı görülmektedir. Freud, 1884’ten 1925’e kadar sürdürdüğü ilk teorisinde kaygının bastırılan ve boşaltılamayan libidodan kaynaklı olduğunu söylemektedir. Libidonun² boşaltılmasını engelleyen birtakım olaylar, örnek vermek gerekirse cinsel ilişkinin yarıda kesilmesi gibi libidinal enerjinin boşalmasını tekrar tekrar önleyen durumlar, Freud’un o dönemki kaygı teorisine göre kaygı nevrozuna neden olabilmekte idi (Freud, 1962). Ancak Freud, yaklaşık 30 yıl sonra, yani 1925 tarihli “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasıyla birlikte, ilk teorisine ilgili düşüncelerinin artık geçerli olmadığını belirtmiş (Freud, 2016a), bastırmanın kaygıya yol açmasından ziyade kaygının bastırmaya yol açtığı şeklindeki ikinci kaygı teorisini ortaya koymuştur³ (Freud, 2019).

Freud ilk teorisinde, bastırma ile bütün duyguların da kaygıya dönüşebileceğini belirtirken (Freud, 2018), ikinci teorisinde ise kaygının başlangıçta tehlikeli bir duruma verilen bir tepki olduğunu söyleyerek, bu tarz durumların tekrarlandığı her noktada kaygının üretileceğini belirtmiştir (Freud, 2019). Bununla birlikte, Freud kaygıyı, fizyolojik sebeplerle ilişkili bir duygulanım olarak tanımlamaktadır (Hendrickx, 2017). Lacan, her ne kadar Freud’un kaygıyı fizyolojik sebeplerle ilişkilendirmesine katılmasa da kaygının bir duygulanım olduğunu kabul eder (Lacan, 2014). Lacan’a göre duygulanım, gösterenler zincirinde gösterene bağlı olarak yer değiştiren bir kavram olması nedeniyle, imgesel ve simgesel düzenin içerisinde yer almaktadır. Ancak bu durum, duygulanımı aldatıcı bir konuma sokar, çünkü duygulanım bir temsilden diğerine dönüşebilmektedir (Özcan, 2018). Lacan’a göre kaygı, tek gerçek

² Libido eksilip artabilen, bu anlamda da hareket edebilen bir enerji türüdür (Freud, 2018). Freud’a göre cinsel olmayan bir enerji biçiminin karşılığı olan libido, cinsel doğası ile öne çıkmaktadır (Evans, 1996).

³ Freud’un kaygı üzerine olan ikinci teorisi metin içerisinde “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasına paralel olarak ele alınacaktır.

duygulanım olmasıyla birlikte özneyi şüphenin ötesinde yanılmayacak tek duygulanımdır (Lacan, 2014). Kaygı bu yönüyle diğer duygulanımlardan ayrılır, çünkü kaygı anında çağrışım zinciri kopar ve gösterenler zincirinde, bir gösterenden diğerine geçiş olmaz (Özcan, 2018). Bu haliyle kaygı için sözün bittiği an denilebilir. Lacan'a göre kaygı gerçek düzlemdir ve gerçek; kaygının par excellence⁴ nesnesi⁵ konumunda bulunmaktadır. Lacan'ın gerçek hakkındaki tariflemesi düşünüldüğünde, gerçeğin simgeselleştirilemeyen, imgelele yer vermeyen yapısı (Evans, 1996) göz önünde bulundurulduğunda kaygının neden özneyi yanılmayacak⁶ tek duygulanım olduğu daha anlaşılır olacaktır.

Bununla birlikte, Freud'un 1919'da iki teorisi arasında kaleme aldığı "Das Unheimlich" adlı çalışmasında yaptığı tekinsiz tanımı Lacan'ın kaygı tanımına oldukça benzemektedir. Freud, Türkçesi *tekinsiz* anlamına gelen *unheimlich* kelimesinin anlamına vurgu yaparak, kelimenin hem "ev veya yuva gibi tanıdık yer" anlamına geldiğini hem de evin, "gizli saklı, içerisinde ne olduğu belli olmayan bir yer" anlamına gelen diğer anlamından bahsetmektedir. Bu anlamda *unheimlich* kavramı tehlike ihtiva eden iki anlamlı yapısı nedeniyle, bastırılanın geri dönüşü üzerinden açıklanmaktadır (Freud, 1996b). Dolayısıyla Freud'a göre kaygının çekirdeğini bu tekinsiz olan şey oluşturmakta ve bu yüzden, *tekinsiz* her türlü kavramsallaştırmanın karşısında yer almaktadır. Tıpkı Lacan'ın kaygıyı gerçek düzlemden konumlandığı gibi Freud'un da tekinsizi, simgeselleştirilemeyen ve imgesi olmayan, bir anlam boşluğu olarak konumlandığı söylenebilir (Özcan, 2018).

Freud, tekinsiz kavramı hakkındaki çalışmalarından sonra 1925 yılında "Ketleme, Semptom ve Kaygı" adlı çalışmasını yayınlarken ortaya koyduğu ikinci kaygı teorisinde, fobiyle kaygının yakından ilişkili olduğunu söyleyerek, bu bağlamda sık sık Küçük Hans vakasına değinmektedir (2019). Kaygının ketlemeler ve semptomlarla ilişkisini anlatan Freud'a göre, Hans'ın at korkusundan önce ortaya çıkan evden çıkamama durumu bir ketleme

⁴ Fransızca par excellence "mükemmel" anlamına gelmektedir. Lacan bu ifadeyi örnek verirken, verdiği örneğin konuyu temsil eden en iyi örnek olduğunu belirtmek için kullanmaktadır ("Par excellence", 2020).

⁵ Buradaki nesne kelimesi, kelime anlamının getirdiği somut bir nesne anlamından ziyade gerçek düzlemden bulunan, yani simgeselleştirilemeyen bir boşluğa karşılık gelmektedir (Evans, 1996). Bu haliyle, nesne kelimesi kaygının temsili en iyi gerçek üzerinden anlaşılabilirliğine işaret etmektedir.

⁶ Kaygı özneyi nasıl yanılmıyaz? Bu durumu daha iyi açıklamak için psikanalitik kuramdaki aktarım kavramı örnek olarak verilebilir. Gösterenler bağlamında değerlendirildiğinde, analizanın geçmiş yaşantısında önemli kişilerle olan ilişkisindeki çocuksu arzusunun yer değiştirerek analiste aktarılması durumu gösterenler zincirinde arzusunun bir gösterenden başka bir gösterene aktarılmasına benzetilebilir (Evans, 1996). Bu anlamda, hissedilen duygulanım analiste aktarılmakta ve analizan hissettiği bu duygulanımı geçmiş yaşantısında önemli rol oynayan birine hissettiğinden ziyade analiste hissettiğini düşünerek yanılmaktadır. Nitekim, kaygı diğer duygulanımlardan ayrılarak, gösterenler zincirinin kırılması ile bu yanılmayı engellemektedir. Böylece diğer duygulanımlarda, özne yoğun bir çağrışım zincirinin içinde kaybolarak asıl gösterenden uzaklaşırken, gerçek düzlemden bulunan kaygı ile birlikte çağrışım zinciri koparak, özneyi yanılmıyazdan uzaklaştırır.

örneğidir. Böylece özne kendini sınırlayarak kaygıdan uzaklaşmaya çalışır. Ketlemenin yetersiz kalmasıyla birlikte ortaya çıkan at korkusu ise semptom örneği⁷ ve aynı zamanda kaygıdan kaçınmanın bir yoludur (Freud, 2019). Freud’a göre Hans’ın kaygısının sebebi, kastrasyon tehdididir (Freud, 2010). Bu vaka ile birlikte Freud, ilk teorisinde söylediği, doyum nesnesine ulaşamayan libidonun bastırmaya neden olup kaygı yarattığı görüşünün aksine, kaygının gerçek veya imajiner bir tehlike karşısında egonun algıladığı tehlikeye karşı verilen bir sinyal olduğunu belirtir. Freud’a göre Hans’ın kastrasyon kaygısı, gerçek⁸ bir tehlike karşısında verilen tepkidir. Nitekim, Freud’a göre kaygı her ne kadar gerçekte bulunan bir tehlike ile ilişkili olsa da kaygı asıl olarak tehlike beklentisi ile alakalıdır (Freud, 2019). Bu tehlike beklentisinin varlığına, Hans’ın içinde olduğu durum örnek olarak verilebilir. Hans annesine olan cinsel arzularından dolayı, babasına karşı avantajlı konumda olmadığını ve bunun sonuçları olabileceğini sezmektedir. Üç buçuk yaşından itibaren herhangi bir suçluluk hissetmeden mastürbasyon yapmaya başlayan Hans’a annesi bunu yapmaya devam ederse pipisinin kesileceğini söylemiştir. Freud’a göre bu söylem, söylendiği anda olmasa bile daha sonra Hans’ta kaygı uyandırmayı başarmıştır (Freud, 2010). Bu anlamda, Freud’a göre, Hans’ta kaygıyı yaratan şeyin de bu beklenti olduğu söylenebilir. Beklentinin “belirsizlik” ve “objeden yoksunluk” gibi iki özelliğini vurgulayan Freud, bu noktada kaygı ile korku arasındaki ayrımı yaparak; kaygının bir nesnesinin olmadığını, nesnenin olduğu durumda ise mevzu bahis durumun korku olduğunu belirtir. Freud’a göre kaygının nesnesi olmadığı için, özneyi kaygılandıran şeyler de hayatın farklı dönemlerine göre değişmektedir. Yenidoğan bebeklerde kaygının içten ve dıştan gelen tüm uyarınları işleyememek üzerine olduğunu söyleyen Freud, bebeklikte kaygının bağımlı olunan kişilerin sevgisini kaybetmek üzerine olduğunu söyler. Ödipal dönemde ise kaygı, anneye olan cinsel arzularından ve babayla olan rekabetten kaynaklanır. Bu haliyle, kaygı egonun tehdit altında hissettiği durumlar karşısında ortaya çıkan bir savunma olarak, nevrozun temel bir olgusu haline gelmektedir. Bu anlamda, öznenin içinde bulunduğu dönemler değişse bile, yani kaygı belirleyiciler değişse bile, nevrozik özne sanki önceki tehlikeli durumlar mevcutmuş gibi davranmaya devam etmektedir. Freud,

⁷ Freud’a göre bu korku alelade bir korku değildir. Hans’ın at korkusunun semptom olmasının sebebi ata karşı duyulan bir korku olması değil, bu korkunun baba ve at arasında yer değiştirmeye maruz kalmasıdır. Hans’ın at korkusu, Ödipal çatışmayı çözmek ve babaya olan düşmanca dürtüleri bastırmak adına, baba korkusunun yerine at korkusunu geçirerek Hans’ın kaygıdan uzaklaşmak için bulduğu bir yol olmuştur (Freud, 2010).

⁸Lacan “gerçek” kavramını “Simgeselleştirmeye bütünüyle direnendir.” şeklinde tanımlamaktadır. Bununla birlikte, “gerçek” kavramını beden üzerinden (bedenin imgesel ve simgesel işlevlerine ek olarak) olgularla da ilişkilendirir. Bu kullanıma örnek vermek gerekirse, “gerçek” baba biyolojik babadır (Evans, 1996). Buna benzer bir şekilde ilgili cümlede Freud da kastrasyonu gerçek anlamı ile kullanmakta ve imgesel ve simgesel işlevlerinden bağımsız olarak, cinsel organın kesilmesine gönderme yapmaktadır.

bu duruma örnek olarak, yasak ilişki içinde bulunan bir adamın hadım edilme kaygısını vermektedir. Freud, bu kişinin, yasak ilişki içinde bulunan erkeklerin hadım edilmediğini öğrendikten sonra, hadım edilme kaygısının frengi korkusuna büründüğünden bahsetmektedir (Freud, 2019). Bu haliyle, Ödipal dönemdeki hadım edilme kaygısı, kendisini hala muhafaza etmekte ve farklı şekillere bürünmektedir.

Freud, “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasında nevrotik kaygı ve gerçekçi kaygı olarak iki farklı kaygı olduğundan bahsederek, gerçekçi kaygının bilinen bir tehlikeye karşı duyulan kaygı olduğunu belirtir. Nevrotik kaygı ise bilinmeyen bir tehlikeye karşıdır. Freud burada, tehlikenin bilinmez olması durumunun, kaygının temelde nesnesiz olmasıyla alakalı olmadığını söyleyerek, kaygının nesne kaybına yönelik bir tepki olduğunu ifade eder (Freud, 2019). Tehlikeyi bilinmez yapan şey, nesne kaybindan sonra yaşanacak olan durumdur. Bu yüzden, Freud’a göre fobi, kaygıyla baş etmek üzere ortaya çıkan bir yöntem, bir savunma mekanizmasıdır ve Hans’ta kaygı yaratan şey ise kastrasyon tehdididir (Freud, 2010; Freud, 2019). Bu tehdidin nesne kaybıyla olan ilişkisi açıktır: Gerçek penis kaybı ve anneye olan yakınlığın kaybı. Nitekim Lacan’ın Hans yorumlaması Freud’dan daha farklıdır. Lacan’a göre kaygı anne tarafından yutulma ihtimali ile oldukça ilişkilidir. Bu yüzden babanın müdahalesi, özneyi kaygıdan kurtaracak yegâne şeydir. Lacan’a göre Hans’ı kaygılandıran şey kastrasyon tehdidi değil, kastre edilememe tehdididir (Lacan, 2014). Hans’ın babası, anne ile çocuk arasına girme ve onları ayırma konusunda etkin olamamış ve Hans annesiyle tuvalete gitmeye, annesiyle birlikte uyumaya devam etmiştir (Freud, 2010). Babasal işlevin bu denli yetersiz oluşu Hans’ta kaygıya sebep olmuştur. Bu bağlamda Lacan, kaygıyı yaratan şeyin annenin bunaltıcı varlığı ve ondan ayrılmanın eksikliği olduğunu söyleyerek, 10. seminerinde kaygının, eksikliğin eksikliği (*lack of lack*) olduğunu söyler (Lacan, 2014). Bu bağlamda Küçük Hans’ın kaygısının, annesinin imgesel fallusu⁹ olmaya devam ettiği bir pozisyonda iken, mastürbasyon yapmaya başladığı süreçte ortaya çıkması tesadüfi bir durum değildir. Gerçekte, cinsel organının yetersizliği ile yüzleşen Hans, annesinin arzusu karşısında kaygılanmaya başlar ve şu soruyu sorar “*Che vuoi?*” yani Türkçesi ile “Benden ne istiyor?” (Lacan, 2014).

Bu meşhur soruyu Lacan 10. seminerinde bir fabl eşliğinde sormaktadır. Lacan, partnerlerini yemeleri ile bilinen dişi bir peygamber devesi karşısında olduğumuzu hayal etmemizi ister. Devasa bir peygamber devesinin önünde dururken, bizim de bir peygamber

⁹ Lacan, anneyi bir timsaha benzeterek, bebeğini ağzında tuttuğunu söyler. Bu anlamda, timsahın ağzını ne zaman kapatıp bebeği yutacağı belli değildir. Lacan’a göre annenin arzusunun belirsizliği de bu denli dayanılmazdır. Timsahın ağzından bebeği kurtaracak yegâne şey ise fallustur (Lacan, 2007). Freud, fallusu erkek cinsel organı ile tanımlarken, Lacan fallusu penisin imgesel ve simgesel işlevine gönderme yapmak amacıyla kullanır. Bu anlamda, imgesel fallus çocuğun algıladığı annenin arzusunun nesnesine tekabül etmektedir (Evans, 1996).

devesi maskesi taktığımızı hayal etmemizi isteyen Lacan, bu maskenin dışı bir peygamber devesine mi veyahut erkek bir peygamber devesine mi ait olduğunu bilmediğimizi söyler. Kaygı, tam da bu örnekte olduğu gibi, Başka'nın bakışında nasıl görüldüğümüzü bilmediğimiz bir noktada, “Benden ne istiyor?” sorusunu sorduğumuz anda ortaya çıkar. Kaygı anı, dışı peygamber devesinin bizimle ne yapmak istediğini bilmediğimiz o andır. Lacan'a göre “*Che vuoi?*” yani “Benden ne istiyor?” sorusu, sadece bizden istenen şey ile kısıtlı değildir; aynı zamanda “Başka, benden ne istiyor?” kısmını da içermektedir. Dolayısıyla, bu soru aynı zamanda öznenin Başka için nasıl bir konuma sahip olduğuyla ilgili merakı da göstermektedir (Lacan, 2014). Tüm bunlar kaygının, Başka'nın arzusuyla olan ilişkisini gösteren ipuçları olarak algılanabilir. Lacan'a göre “Başka için ne olduğumuzu bilmediğimizde, Başka'nın bizden ne istediğini bilmediğimizde” kaygılanmaktayız, dolayısıyla Lacan'a göre “Kaygı bir sinyalse, o zaman bu sinyal Başka'dan gelmiştir.” (Hendrickx, 2017). Bu anlamda, Lacan, kaygının ideal ego¹⁰ ile ilişkili olduğunu söyleyerek (Diatkine, 2006) kaygıyı öznenin aynadaki görüntüsüyle, yani Başka'ya nasıl görüldüğü ile ilgili bir durum olarak değerlendirir.

Bununla birlikte Lacan, kaygıyı Freud gibi, kastrasyon tehdidi ile ilişkilendirerek; kaygının özne oluşumunda, arzu oluşumundan önce gerçekleşen bir durum olduğunu belirtir. Özne konuşan bir varlık haline geldiğinde yani dile girdiğinde simgesel bir kastrasyona uğrar ve böylece anne ile sürdürdüğü simbiyotik¹¹ ilişkiden aldığı *jouissance*'tan¹² mahrum kalır. Lacan'a göre, özne bu *jouissance*'tan mahrum kalmasıyla birlikte onu erişilmez ve kaybolmuş bir şey olarak algılamaya başlar ve kaygı da bu *jouissance*'ı hedefleyen bir uyarım haline gelir (Salecl, 2013) (bkz. Tablo 1).

¹⁰ Lacan'ın ayna evresi olarak adlandırdığı, yaklaşık olarak 6-18 aya denk gelen bu evre öncesinde çocuk bedeni üzerinde tam bir kontrole sahip olmamakla birlikte, çeşitli uzuvlarıyla bir bütünü oluşturduğunu algılayamaz. Ayna evresi ile birlikte çocuk, parçalar halinde gördüğü bedenini aynada bir bütün olarak görmeye başlamaktadır. Aynadaki bu bütün görüntüyü, speküler imaj olarak adlandıran Lacan, çocuğun bu imajla özdeşim kurmasını Başka'nın bu imajı onaylaması ve adlandırması üzerinden açıklamaktadır. Aynadaki görüntüsü Başka tarafından onaylanan ve adlandırılan çocuk, çok geçmeden aynadaki görüntüsü ile kendisinin farklı olduğunu anlayacaktır. Bu bağlamda, Başka'nın gözüne nasıl görüldüğü ile ilgili bir durum olarak “ideal ego” oluşumu başlamaktadır (Evans, 1996).

¹¹ Biyolojideki ilk anlamı ile simbiyotik ilişki, iki canlının tek bir organizma gibi birbirleriyle yardımlaşarak bir arada yaşamaları anlamına gelmektedir (“Symbiotic”, 2020). Biyolojide doğrudan fizyolojik ihtiyaçlar üzerinden anlatılan simbiyotik ilişki, Lacanyen teori bağlamında bebeğin anne ile olan ilişkisinde hem duygusal hem de fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, özne ve Başka ayrımlarının bebek için henüz oluşmadığı, dolayısıyla da tek bir organizma gibi hareket edildiği, eksiğin olmadığı duruma oldukça benzemektedir. Bu benzerliği vurgulamak için Lacan'ın 1956-1957 tarihli Nesne İlişkileri seminerinde kullandığı gibi “simbiyotik” kelimesi (Lacan, 2020) tercih edilmiştir.

¹² Lacan'ın Gerçek düzlemde konumlandığı, beden üzerinden deneyimlenen ve bir yasaya ve dolayısıyla bir sınıra dâhil olmaması nedeniyle içinde acıyı da barındıran zevke karşılık gelen *jouissance* kavramı (Evans, 1996), Lacanyen psikanalizde kullanıldığı gibi bu makalede de çevrilmeden kullanılmıştır.

Tablo 1

Kaygının arzu ve jouissance arasındaki refüj konumu (Lacan, 2014)

A	S	Jouissance
a	À	Kaygı
Œ		Arzu

Tabloda görüleceği üzere Lacan, kaygıyı yapısal olarak *jouissance* ve arzu arasında olan bir konuma yerleştirmektedir (Lacan, 2014). Bu haliyle; *jouissance*, kaygı ve arzu kavramları üç farklı satırda konumlanmaktadır. Kaygının arzu ve *jouissance* ile olan ilişkisini daha iyi kavrayabilmek adına, bu üç satırın üç farklı evre olarak yorumlanabileceği düşünülmektedir. *Jouissance*'ın konumlandığı ilk satır, anne ile simbiyotik ilişkinin sürdürüldüğü zamana denk düşmektedir. Dolayısıyla, özne için Başka'nın eksigi söz konusu değildir¹³. Bu anlamda, özne eksiksiz bir Başka ile karşı karşıya olmakla birlikte henüz kendi eksikliğinin de farkında değildir. Eksikğin olmadığı bu ilişkide bebek *jouissance*'ı ancak çeşitli dürtü nesnelere kullanarak (meme, dışkı, bakış ve ses) (Lacan, 2014) deneyimleyebilmektedir (Lacan, 1992). Ancak, hangi dürtüye ve dürtü nesnesine dikkat verileceği yine Başka'nın talebi¹⁴ ile olmaktadır (Lacan, 2013). Lacan'a göre her dürtü tekrarlı bir tatmin arayışına sahip olmasıyla birlikte, yıkıcı bir hale bürünmektedir. Bu yüzden, Lacan her dürtünün aslında ölüm dürtüsü olduğunu belirtmektedir (Lacan, 1992). Bu anlamda, tablodaki ilk satırın temsil ettiği bu ilk evrede, bebek baş edilmesi güç ve yıkıcı bir durum içerisindedir. Bu Lacan'a göre neden asıl kaygı veren şeyin, annenin yokluğundan ziyade, onun bunaltıcı varlığı olduğunu da açıklamaktadır (Lacan, 2014). Eksikğin olmadığı bu ilk evredeki ilişkide, özne içinde bulunduğu yoğun *jouissance* halinden ancak kaygılanarak kendini koruyabilecektir.

İçinde bulunduğu yoğun *jouissance* halinden uzaklaşmaya çalışan özne, Lacan'ın ikinci satıra konumlandığı kaygı durumuna geçmeye çalışacaktır. Tabloda görüleceği üzere

¹³ Fransızcadaki *Autre* kelimesi "Başka" anlamına gelmektedir, bu nedenle bu kelimenin baş harfinin büyük harfle yazılması "Büyük Başka" yı temsil etmektedir. *Subjet* ise Fransızcadaki "özne" anlamına gelmektedir. Bu yüzden Lacan, bölünmemiş özneyi ifade etmek için bu kelimenin baş harfini kullanmaktadır (Evans, 1996).

¹⁴ Bu duruma örnek olarak çocuğun oral dürtüden anal dürtüye geçişi verilebilir. Lacan bu geçişin olgunlaşma nedeniyle değil, Başka'nın talebi ile olduğunu belirtmektedir (2013).

Lacan, kaygıyı eksik olan Büyük Başka¹⁵ ile küçük a nesnesinin¹⁶ olduğu ikinci satıra konumlandırmaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, kaygı Lacan'ın söylediği gibi öznenin, Başka'daki eksikle karşılaşp, onu anlamlandıramadığı zaman deneyimlenmektedir (Hendrickx, 2017). Anne ile çocuğun ilişkisi düşünüldüğünde; Başka'daki eksik, çocuğun algıladığı haliyle annenin eksikğine karşılık gelmektedir. Bu eksikle karşılaşma, çocuğu içinde bulunduğu *jouissance*'tan uzaklaştırmakta ve aynı zamanda kaygılandırmaktadır, çünkü çocuk, bu noktada “Başka, benden ne istiyor?” sorusu ile baş başa kalmaktadır. Çocuk, bu soruyu annenin imgesel fallusu ile özdeşerek (Fink, 2016) yanıtlamaya çalışır, ancak bu durum çocuğu Başka'nın arzusuyla yutulma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Lacan, 2014). Bu yüzden çocuğu bu kaygıdan uzaklaştıran, arzuya yönlendiren şey ise annenin arzusunun, yani annenin eksikğinin Baba-nın-Adı (Name-of-the-Father) ile adlandırılması olacaktır (Fink, 2016). Annenin arzusunun Baba-nın-Adı göstereni ile adlandırılması sonucu, çocuk kastrasyona dâhil olarak ilk satırda gösterilen içinde bulunduğu *jouissance* halinden vazgeçer (Lacan, 2006). Böylece bu vazgeçiş sonucu, alınan *jouissance*'ın kesilmesiyle birlikte¹⁷ geriye küçük a nesnesi (*object petit a*) kalır (Fink, 2016). Bu anlamda, nesne a'nın arzusunun teminatı olarak işlev gördüğü söylenebilir. Çünkü *jouissance*'ın kesilmesiyle oluşan boşluk, özneyi arzulanabilir hale getirecektir (Lacan, 2013). Böylelikle, arzusunun nedeni olan nesne (*object cause of desire*) konumuna gelen nesne a, kaygıda olduğu gibi Başka ile ilişkili olarak, Başka'yı tanımaktan doğmaktadır (Nasio, 1994).

Bu aynı zamanda Lacan'ın, kaygının nesnesinin olup olmadığı sorusuna neden “Kaygının nesnesi yok değildir.”¹⁸ şeklinde cevap verdiğini de açıklamaktadır. Nitekim, tablo incelendiğinde de görüleceği üzere Lacan, kaygının olduğu ikinci satıra nesne a'yı konumlandırmıştır. Lacan 10. seminerinde nesne a'nın içinde nesne kelimesini buldurmasına rağmen bu kavramın somut ve ulaşılabilir bir nesneye gönderme yapmadığını özellikle vurgulamaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, nesne a öznenin hayatı boyunca peşinde koştuğu, elde etmeyi arzuladığı bir nesne olmakla birlikte, doldurulması olanaksız bir boşluğu ifade etmektedir (Evans, 1996). Daha önce de belirtildiği gibi nesne a'nın işaret ettiği boşluk öznenin Başka ile olan ilişkisinden aldığı *jouissance*'ın babasal işlev tarafından kesilmesi sonucu oluşmaktadır (Fink, 2016). Bu kesikle ortaya çıkan nesne a bu anlamda öznenin Başka ile olan karşılaşmasında hayal edilemeyen, sembolize edilemeyen bir

¹⁵ Lacan'ın matem (matheme) kullanımında üstü çizili “A”, eksikğ olan Başka'yı ifade etmektedir (Evans, 2006). Başka'nın eksik ile karakterize olması aynı zamanda onun arzulanabilir olduğu anlamına gelmektedir (Hendrickx, 2017).

¹⁶ Bu tabloda küçük harfle yazılan a harfi, küçük a nesnesini ifade etmektedir (Lacan, 2014).

¹⁷ Bu aynı zamanda dile girilmesi anlamına da gelmektedir (Fink, 2016).

¹⁸ Lacan'ın “N'est pas sans objet.” şeklindeki söylemi İngilizceye “Anxiety is not without an object.” şeklinde çevrilmiştir (Lacan, 2014).

hatırlatıcı haline gelmektedir (Hendrickx, 2017). Bu nedenle, nesne a öznenin Başka ile sürdürdüğü, eksiğin olmadığı ilişkideki *jouissance*'ın bir kısmını dolaylı olarak içinde barındırmaktadır. Lacan, nesne a'nın aynı zamanda dürtünün nesnesi de olduğunu belirterek, dürtü ve nesne a ilişkisini açıklamaktadır. Dürtünün nesne a'nın etrafında döndüğünden bahseden Lacan, bu anlamda öznenin nesne a'nın peşinde koşmasının doğrusal olarak değil, dairesel olarak gerçekleştiğini ifade eder. Başka bir deyişle, özne nesne a'nın etrafında dönmektedir. Her ne kadar özne için, nesne a'ya ulaşmak mümkün olmasa da özne bu dürtü çemberi ile kısmi olarak kaybettiği *jouissance*'a ulaştığı illüzyonuna kapılabilir (Laurita, 2010). Bu durum özneyi daha önce de bahsedildiği gibi tekrarlı ve devamlı bir dürtü tatmini arayışına ve dolayısıyla da yıkıcılığa götürmektedir¹⁹. Bu anlamda, nesne a'nın karşılık geldiği boşluğun dolmasından çok boş kalması önemlidir, çünkü öznenin arzulamasını sağlayacak yegâne şey bu boşluğun oluşturacağı eksiktir (Lacan, 2013). Bu yüzden Lacan, tabloda görüleceği üzere arzuyu bölünmüş öznenin²⁰ olduğu üçüncü satıra konumlandırır (Lacan, 2014). Bu anlamda, arzu *jouissance*'a karşı bir savunma olduğu için arzu ve *jouissance* bir arada bulunamaz (Lacan, 2006). Kaygı ise, *jouissance* ve arzu arasında bir refüj mahiyetinde bulunmaktadır (Lacan, 2014; Salecl, 2013). Dolayısıyla, kaygı bir uyarı olarak varlığı ile öznenin nesne a'ya olan mesafelenmesini garanti altına almakta ve bu şekilde, özne arzulamaya devam edebilmektedir.

Lacan arzunun devamlılığı için fobiye ek olarak, fetiş, eyleme dökme (*acting out*) ve eyleme geçişin de (*passage to act*) kaygıyla başa çıkmakta kullanılan diğer savunma mekanizmaları olduğunu belirtir (Lacan, 2014). Yukarıda fobinin kaygıya karşı koruyucu işlevinden bahsedilmiştir. Buna benzer bir şekilde, fetişizm de özneyi kaygıya karşı koruyan bir başka yöntemdir (Hendrickx, 2017). Fetişizmde özne, annenin eksiğini adlandırmak için fetiş nesnesine ihtiyaç duyar. Annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile gösterilmesi hususunda, babasal metaforun yeterince güçlü olmadığı durumlarda fetişist özne annenin eksiğini inkâr (*disavowal*) ederek, kaygı ile baş başa kalacaktır (Fink, 2016). Bu inkâr durumunda, özne annenin eksiği ile başa çıkabilmek için araya fetiş nesnesi sokabilmekte ve fetiş nesnesi, annenin eksiğini gösteren bir işleve sahip olmaktadır (Hendrickx, 2017). Başka'nın eksiğini dolduran fetiş nesnesi, bu sayede özneyi Başka'nın imgesel fallusu olmaktan kurtaracak ve böylece özneyi kaygıdan koruyacaktır. Bu haliyle, fobi ve fetişizm farklı yöntemlerle de olsa

¹⁹ *Jouissance*'ın bu yıkıcılığı, bağımlılıklarda açıkça görülebilmektedir. Özne bağımlı olduğu nesne ile tam bir tatmin yani *jouissance* yaşadığı illüzyonunun içerisinde. Her ne kadar Lacan, dürtü tatminini başarısızlık olarak değerlendirse de bağımlı olan özne daha çok *jouissance* elde edebileceği aldatmacası ile her seferinde bağımlı olduğu nesnenin dozunu arttırmaya çalışmaktadır (Laurita, 2010). Bu durum nesne a'ya olan mesafelenmenin olmayışına ve bunun sonuçlarına örnek olarak verilebilir.

²⁰ Üstü çizili S, bölünmüş özneyi temsil etmektedir. Bölünmüş özne kastre olmuş, yasaya girmiş, nesne a'sı kesilmiş, eksik olan özneye işaret etmektedir. (Evans, 1996).

kaygıya karşı koruyucu bir işlev üstlenmektedirler. Fobi, yetersiz olan babasal işlevi güçlendirerek yutulmaya karşı bir koruma sağlarken, fetiş nesnesi ise annenin eksikliğini adlandırarak, özneyi Başka'nın eksikliğini doldurup yutulacağı bir pozisyondan korur.

Lacan'a göre diğer koruyucu mekanizmalar ise "kaygıya karşı son savunma hatları" olarak adlandırdığı eyleme dökme ve eyleme geçiştir (Lacan, 2014). Bu iki mekanizmanın da son savunma hattı olarak adlandırılmasının sebebi gerçek ile karşılaşma sonucu duyulan dehşetten kaçınmak için kullanılan yöntemler olmasıdır. Lacan eyleme dökme, öznenin Başka'ya olan mesajını sembolik düzende iletmediği ve Başka'nın kendisine sağır kaldığı durumlarda mesajını Başka'ya eylemleri yoluyla iletmesi olarak açıklar. Bu anlamda, eyleme dökme halinde özne sembolik düzende kalmaya devam etmektedir. Eyleme geçiş de ise sembolik bağların çözülmesiyle, saf bir nesne konumunu alan özne sahneden çıkmaktadır. Bu haliyle, eyleme dökmede sembolik düzlemde kalan öznenin aksine, eyleme geçişte özne Başka'dan uzağa, gerçek düzleme kaçmaktadır (Lacan, 2014; Evans, 1996). Bu bağlamda, eyleme dökme ve eyleme geçiş arasındaki fark Genç eşcinsel kız vakasında (Freud, 1920) açıkça görülebilir. Genç kız, ailesinin onaylamadığı, kötü bir üne sahip bir kadınla ilişki yaşamaktadır. Bu ilişki ödipal dramaya karşı bir tavır olarak düşünülebilir. Genç kız babasının kendisi yerine annesini tercih etmesinin ve ondan bir çocuk doğurmasının intikamını bir kadınla beraber almaktadır (Gallagher, 1996). Bununla birlikte, Genç kızın eşcinsel yönelimlerinin, erkek kardeşinin doğumundan sonra ortaya çıkması²¹, genç kızın babasına olan bastırılmış arzusuyla paralel olarak yorumlanmaktadır. Bu anlamda, babasının kendisi yerine annesinden bir çocuk yapmasının sonucu olarak, bir kadınla beraber olmaya başlayan genç kızın, bu ilişkiyi babasına duyurmak için şehrin en kalabalık ve bilindik caddesinde gezmesi eyleme dökme olarak yorumlanabilir. Mesajını kelimelerle ifade edemeyen genç kız, mesajını eyleme dökerek Başka'ya iletmeye çalışmıştır. Böylece, babasından çocuk yaparak fallusa sahip olma arzusunun yarattığı kaygıdan eyleme dökme yoluyla uzaklaşabilmiştir (Lacan, 2014). Bununla birlikte, sevgilisi olan kadınla caddede yürürken babasıyla karşılaşan genç kız, babasının kızgın bakışının ardından sevgilisinin kendisinden ayrılmak istemesi ile birlikte eyleme geçmiştir (Canbolat, Uçar, Aydoğ ve Gençöz, 2019). Sonrasında yaptığı intihar girişimi sahneden çıkış olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, babasına olan arzusuna tampon görevi gören sevgilisinin devreden çıkmasıyla genç kız, eksiklik eksik olduğu bir

²¹ Genç kızın, ilk erkek kardeşi o beş yaş civarındayken doğmuş ve o dönem dışı Oidipus kompleksinin üzerinden gelen genç kız, bu duruma kolaylıkla uyum sağlamıştır. Genç kız, 16 yaş civarındayken annesinin ikinci kez erkek çocuk sahibi olmasından sonra, genç kızın kadınlara olan ilgisi eşcinsel bir forma dönüşmüştür. Freud, bu durumu, kızın babasına karşı olan çocuk sahip olma konusundaki bilinçdışı Ödipal arzusunun harekete geçmesi olarak açıklamaktadır (Canbolat, Uçar, Aydoğ ve Gençöz, 2019).

durumla karşı karşıya kalmış ve nesne a ile bütünleşmiştir (Lacan, 2014). Nesne a konumunda bulunmasıyla, bir nevi yutulma riskiyle baş başa kalan bölünmüş özne, içinde bulunduğu kaygı durumundan ancak sahneden çıkarak uzaklaşmaya çalışır (Lacan 2014; Stevens, 2007).

Lacanyen Yapılarda Kaygı

Bebeğin, Başka ile eksiğin olmadığı bir şekilde sürdürdüğü simbiyotik ilişkiye ve bu ilişkiden aldığı *jouissance*'a yukarıda değinilmiştir. Bu *jouissance* seli, “Başka, benden ne istiyor?” sorusunun ortaya çıkması ile kaygılı bir hale dönüşmektedir (Lacan, 2014). Freud'a göre klinik yapılar öznenin kaybettiği *jouissance*'a verilen tepkiye²² göre şekillenirken, Lacan klinik yapıları babasal işlev üzerinden açıklamaktadır (Fink, 2016). Daha önce değinildiği üzere, çocuktaki kaygı hali annedeki eksiğin adlandırılması ile çözüme kavuşmakta ve bu haliyle, klinik yapıların kaygı ile ilişkileri de farklılaşmaktadır.

Lacanyen psikanalizde, klinik yapılar öznenin Başka ile ilişkilerine göre tanımlanmaktadır (Fink, 2013). Bu anlamda, üç klinik yapıdan bahsedilebilir: Nevroz, Perversiyon ve Psikoz. Nevrotik özne, yasaya dâhil olarak Başka ile ilişkilenebilir. Bu anlamda, ilk kısımda bahsedilen kaygı ve özne ilişkisinin nevrotik öznenin kaygıyla olan ilişkisini anlattığı söylenebilir. Nevrotik özne, annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmasıyla birlikte eksiğini kabul etmiş ve bölünmüş özne haline gelmiştir (Fink, 2016). Bu haliyle nevrotik özne, eksiğini kabul ederek Başka tarafından sevilme, tanınma ve onaylanma için arzulamaya yönelik bir çaba içindedir (Lacan, 2014). Bu anlamda, Lacan'ın tablosunda nevrotik özneyi, üçüncü satırda bulunan arzu satırında konumlandırmak, kaygının klinik yapılarla olan ilişkisini anlamada yardımcı olacaktır. Perversiyonda ise, yasaya tâbi olmayan pervert özne yasayı çeşitli yollarla var etmeye çalışmaktadır. Lacan'a göre pervert öznenin yapısı, çocuğun imgesel fallus olduğu durumdaki, kaygı satırından çok da farklı görünmemektedir (Fink, 2016). Bu nedenle, pervert özne Lacan'ın tablosundaki ikinci satıra konumlanabilir. Psikotik özne için ise, Başka konumu bulunmamakta ve psikotik özne eksiksiz bir Başka ile simbiyotik bir ilişki hali içinde bulunmaktadır (Lacan, 2014). Bu yüzden psikotik özneyi Lacan'ın tablosundaki ilk satıra konumlandırmak yerinde olacaktır, zira bu aşamada özne bölünmemiş ve eksiğini kabul etmemiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki bölümde, nevrotik, pervert ve psikotik öznenin kaygıyı nasıl deneyimledikleri ve kaygı karşısında aldıkları pozisyonlar, klinik yapılar ve onların alt türleri özelinde ele alınacaktır²³.

²² Freud, her ne kadar *jouissance* kavramını kullanmasa da metinde belirtilen *jouissance*'tan kasıt Freud'un deyişiyle zevk anlamına gelmektedir (Fink, 2016).

²³ İlgili bölümde klinik yapılar ve klinik yapıların alt türlerinin kaygıyı nasıl deneyimledikleri ve kaygı karşısında aldıkları pozisyonlar teorik olarak anlatılmış ve akabinde, teorik bilginin daha iyi anlaşılması

Nevroz

Arzuya giden yolda “Başka, benden ne istiyor?” sorusuna karşılık olarak annenin arzu nesnesinin yerini almaya çalışan çocuk, annenin eksikliğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmasıyla birlikte, aldığı *jouissance*’tan vazgeçerek yasaya girmiş ve simgesel düzene tâbi olmuştur (Fink, 2016). Yasaya dâhil olmasıyla birlikte, eksikliğini kabul eden nevrotik özne bu eksiklik yoluyla arzulanabilmektedir (Lacan, 2014). Bu haliyle, yasanın arzusunun garantörü olduğu ve arzusunun da aslında yasanın kendisi olduğu söylenebilir. Lacan, arzusunun *jouissance* karşısında bir savunma olduğunu belirtmektedir (Lacan, 2006). Bu bağlamda, arzusunun yasayla olan ilişkisi ele alındığında, yasanın kaygıya karşı koruyucu bir yönü olduğu açıktır. Nesne a peşinde koşan nevrotik özne, hiçbir zaman nesne a’ya ulaşamayacak olsa da nesne a ile bütün olma ihtimali nevrotik özne için yeterince kaygı vericidir (Lacan, 2014). Bu anlamda nevrotik öznenin fantazmı kaygı karşısında koruyucu bir işlev görmektedir. Özne, Başka ile olan ilişkisinde sahte bir nesne a yaratarak, Başka’daki eksiği tamamlamaya çalışmaktadır (Lacan, 2014). Bu şekilde, özne Başka’nın arzusunun nesnesi olmaktan kurtularak, kaygıdan da korunmaktadır (Hendrickx, 2017). Sonuç olarak kendi eksiği, arzusu yani nesne a’sı ile meşgul olduğu zamanlar kaygılanmaya başlayan nevrotik özneler için (Lacan, 2014), bu eksiklikle baş etme yöntemlerindeki farklılıklara göre, nevrozun türleri²⁴ olan obsesyon ve histeride kaygının ortaya çıkış yolu da farklılaşmaktadır (Atmaca, 2017).

Obsesif özne, eksikliğiyle başa çıkarken Başka ile olan ilişkisinden aldığı *jouissance*’tan vazgeçmesiyle ortaya çıkan nesne a’yı kendine dâhil ederek (Lacan, 2014) fantazmında Başka’nın rolünü etkisizleştirmeye çalışmaktadır (Fink, 2016). Bu etkisizleştirme çabasına rağmen, Başka’nın varlığı devam ettiği sürece obsesif özne arzuları konusunda ölü rolü yaparak, kendi arzuları ile var olmak yerine Başka’nın kurallarına tâbi olarak yaşayacaktır (Atmaca, 2017). Bu bağlamda, obsesif özne için en kaygı verici an, arzusunun Başka tarafından görüldüğü andır (Lacan, 2014). Babasını öldürüp annesiyle evlendiği gerçeğini öğrendiği zaman gözlerini çıkartan Oidipus gibi (Sophokles, 2011), Freud’un *tekinsizi* anlattığı Kum Adam hikâyesinde de gözleri çıkartma olgusu vardır (Hoffmann, 2008). Her iki hikâyeye de detaylandırıldığında, ödipal dönem sonrası bastırılmış olan babayı öldürme fantazisi ve onun cezası olarak gelecek olan kastrasyon tehdidi görülmektedir. Nitekim, her iki hikâyede de

amacıyla vaka örnekleri paylaşılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki her öznenin deneyimi kendisine has ve biriciktir.

²⁴ Nevrozun türlerinden biri olarak da kabul edilen fobi (Fink, 2016) Lacan tarafından bir klinik yapıdan ziyade bir kesişme noktası olarak değerlendirilmektedir. Lacan’a göre fobi, konumlanışı itibari ile nevroz ve perversiyonun arasında döner levha görevi görmektedir (Lacan, 1968-1969). Bu anlamda, fobi nevroz başlığında ele alınmayarak, kaygıya karşı savunma mekanizması olarak yukarı bölümlerde ele alınmıştır.

babayı öldürme fantazisi gerçekleşmiş ve bu kaygı ile başa çıkmak için kastrasyonun bir sembolü olan göz çıkarma olgusu vuku bulmuştur. Bu anlamda her ne kadar gözleri çıkartma olgusu Freud'a göre kastrasyon kaygısının bir sonucu olsa da (Freud, 1996b) Lacan'a göre bu durum, arzusunun artık imkânsız olmadığını gören, gerçekte karşı karşıya kalan obsesif öznenin kaygıdan kaçmasının bir yoludur (Lacan, 2014). Bu noktada obsesifin arzusunun imkânsız olduğu söylenebilir (Atmaca, 2017). Böylece obsesif özne, çeşitli stratejiler geliştirerek imkânsız olanı arzulayacak ve kaygıdan korunacaktır.

Bu anlamda Freud'un Rat Man yani Fare Adam vakası (1996a) obsesif öznenin arzusunu imkansızlaştırmak için geliştirdiği stratejilerine ve kaygıyı nasıl deneyimlediğine örnek olarak verilebilir. Fare Adam sipariş ettiği gözlüğün parasını ödemesi gereken kişiye ödeyemezse, babasına fare işkencesi²⁵ yapılacağına dair bir düşünceye kapılır. Ancak borcunu kolaylıkla ödeyebilecek olmasına rağmen, borcunu ödeyemeyeceğini düşünerek kaygılanır. Borcu ödeme-ödememe durumunun Fare Adam için kaygı verici olmasının sebebi, borcu ödememe durumunda yapılacak olan sıçan işkencesinin aslında babasına karşı hissettiği bastırılmış saldırganlık duygusu ile ilişkili olmasıdır (Freud, 1996a). Bununla birlikte, Fare Adam borcunu ödemeyerek, hem aile içinde borçlu olarak bilinen babasıyla özdeşim kurmakta ve bu özdeşim yoluyla her zaman hayalini kurduğu konuma gelmekte hem de borcu ödemediği için cezalandırılacak olan baba fantazisi ile arzusunu gerçekleştirmektedir. Ancak bu durum obsesif özne için oldukça kaygı vericidir, çünkü bu şekilde babasal işlev yerinden edilecek ve obsesif özne böylelikle yasa öncesi döneme, annenin imgesel fallusu olduğu döneme dönecektir. Dolayısıyla da bu konum, Lacan'ın tablosundaki ikinci satır olan, kaygı satırına denk düşmektedir. Bu yüzden, obsesif özne Fare Adam'ın geliştirdiği karmaşık ödeme stratejileri gibi arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler geliştirerek, kaygıyla başa çıkmaya çalışacaktır.

Histerik özne obsesif öznenin farklı olarak kendini Başka'nın eksikliği ile ilişkilendirerek var etmeye çalışmaktadır (Fink, 2016). Histerik öznenin fantazisi, Başka'nın nesne a'sı olarak Başka'nın arzu nesnesi olabilmektir. Dolayısıyla, histerik öznenin varlığı ve arzusunu devam ettirebilmesi ancak Başka'nın arzulamaya devam etmesi ile mümkündür. Bu yüzden, arzuya neden olan eksikğin devamlılığı Başka'nın arzulamaya devam edebilmesi için gerekli ve Başka ile ilişkisi bağlamında da histerik özne için elzemdir. Olası bir tatmin, arzusunun düşmesine neden olacaktır (Lacan, 2014). Daha önce de değinildiği üzere, eksikliğin eksikliği kaygı

²⁵ Fare Adam orduda çalışmaktadır ve vakaya da adını veren bu işkence türünü orduda çalışan başka bir teğmenden duymuştur. Söz konusu bu işkence kişinin anüs bölgesine bir mekanizmayla bir farenin kapatılıp, ısı verilmesiyle, ısıdan kaçmak isteyen farenin kişinin organlarına zarar vermesiyle yapılır (Freud, 1996a).

vericidir. Arzunun tıkanması anlamına da gelen bu kaygı verici durumla histerik özne tatmin olmamışlık hissiyle başa çıkmaktadır. Freud'un Rüyaların Yorumu adlı çalışmasında bahsettiği "Kasabın Karısı'nın Rüyası" adlı vaka çalışması örneğinde de görüleceği üzere histerik özne Başka'yı eksik bırakarak arzuyu devam ettirme çabasıdır (Freud, 2016b). Rüyasında, ziyafetlerden hoşlanan kocasını memnun etmek için bir yemek vermeyi planlayan kasabın karısı evde tütsülenmiş somon balığı dışında bir şey kalmadığını, dahası bütün dükkânların da kapalı olduğunu görür. Böylece, bu rüyasında kasabın karısı hem kocasının arzusunu eksik bırakmış hem de yemeğe davet edeceği zayıf arkadaşının şişmanlamasına engel olarak²⁶ kocasının arzu nesnesi konumunda kalmaya devam etmiştir. Benzer bir şekilde, kasabın karısının kocasına sürekli canının havyar çektiğini söylemesi ve bunun sonucunda da kocası havyar almak istediğinde kocasına bir şekilde engel olması da arzuyu eksik bırakma çabasına örnek olarak verilebilir. Kocasına söylenerek kocasında bir arzu oluşturan kasabın karısı, kocasının kendisine havyar almasını engelleyerek, kocasının arzusunun tatminine izin vermemekte, böylece kendi arzusunu devam ettirebilmektedir (Lacan, 1957–1958). Burada havyarın sahte nesne a konumuna oturtularak, öznenin fantazmında Başka'nın arzusu için sürekliliği sağladığı söylenebilir (Lacan, 2014). Bu anlamda histerik özne, Başka'yı eksik bırakarak, Başka'nın arzusunu dolayısıyla da kendi arzusunu devam ettirmeye çalışmaktadır, çünkü histerik özne için arzunun tatmini kaygı vericidir. Havyar alamayan koca, karısının arzusunu tatmin edemediği için sürekli karısının arzusuyla meşgul olacak ve böylece Kasabın karısı kocasının arzu nesnesi konumunu sürdürecektir. Bu yüzden histerik özne, arzunun tatminini engelleyen çeşitli stratejiler geliştirerek kaygıdan korunmaktadır.

Sonuç olarak, histerik veya obsesif fark etmeksizin, nesne a peşinde koşan nevrotik özne hiçbir zaman nesne a'ya ulaşamayacak olsa da nesne a ile bütünleşme ihtimali yeterince kaygı vericidir. Bu yüzden, fantazmında sahte bir nesne a yaratarak bu ihtimalden korunur (Hendrickx, 2017). Kendi eksikliği ile yani nesne a'sı ile meşgul olduğu zaman kaygılanmaya başlayan nevrotik öznelerden, histerik özne Başka'nın arzusunu eksik bırakarak kaygı ile başa çıkarken; obsesif özne ise arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler geliştirerek kaygıyla başa çıkmaktadır.

²⁶ Kasabın karısı, kocasının şişman kadınlardan hoşlandığını söylemesine rağmen oldukça zayıf olan bir kadın arkadaşını kıskanmaktadır. Bununla birlikte, bu zayıf kadın arkadaş rüyanın görüldüğü zamandan kısa bir süre önce, kasabın karısına kendilerini yemeğe davet etmesiyle ilgili istekte bulunmuştur (Freud, 2016b).

Perversiyon

Pervert özne de nevrotik özne gibi temelde Başka'nın eksikliğini tamamlama fantezisine sahip olmasına rağmen, bu eksiklikle olan ilişkileri bakımından nevrotik özne oldukça farklı şekillerde konumlanmaktadır. Yukarıdaki bölümde anlatıldığı üzere, yasaya tâbi olan nevrotik özne için eksikliğin doldurulması, arzulamanın ve arzuyu sürdürmenin önünde bir engeldir. Nevrotik özne bu eksikliğini ancak sahte nesne a'lar yoluyla doldurmaya çalışmaktadır. Pervert özne ise bu sahte nesnelere yerine kendini nesne a konumunda tutarak Başka'nın eksikliğini tamamlamayı amaçlamaktadır (Hendrickx, 2017). Nitekim, nesne a konumunda bulunmak özne için oldukça kaygı vericidir. Bu nedenle, nevrotik öznenin sahte nesne a üzerinden eksikliğini doldurmaya çalışmasının, nevrotik özneyi kaygıdan nasıl koruduğu oldukça açıkken, pervertin nesne a konumunda bulunarak, kaygıdan nasıl korunduğu oldukça karmaşıktır.

Babasal işlevin yetersizliği nedeniyle, pervert özne yasa dâhilinde arzulamamaktadır. Başka'nın eksikliğindeki nesne a konumuna oturan pervert özne, bu ilişkiden aldığı jouissance'tan vazgeçmeyi reddeder (Fink, 2016). Bu yüzden nevrotikler, her ne kadar pervert öznenin çeşitli zevkler deneyimlediğini hayal etse de Lacan'ın tablosunda ikinci satıra denk gelecek şekilde konumlanan pervert öznenin deneyimlediği şeyin kaygı olması kaçınılmazdır. (Fink, 2013). Baba-nın-Adı ile Başka'nın eksikliğini adlandırılması, Başka'nın eksikliğinin yani arzusunun ne olduğu yönündeki soruya cevap oluşturmaktadır. Böylelikle, babasal işlev Başka'nın eksikliğini kapatacak ve böylece nevrotik özne nesne a konumundan korunacaktır. Fakat perversiyonda babasal işlev yeterli olmadığı için pervert özne nesne a konumunda bulunarak kaygıyı deneyimlemektedir. Bu nedenle pervert öznenin kaygıyla başa çıkarken kullandığı temel mekanizma, Baba-nın-Adı ile adlandırılmayan Başka'daki eksikliğin yarattığı boşluğu başka şekillerde doldurmaya çalışmaktadır. Bu amaçla pervert özne, nesne a konumunu alarak Başka'nın eksikliğini tıkamaktadır (Hendrickx, 2017). Böylelikle Başka'nın eksikliğini tıkadığını düşünen pervert özne, "Başka, benden ne istiyor?" sorusunun yarattığı kaygıdan korunmaktadır.

Eksikliğini tıkama mekanizması fetişist öznedeki oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Fetişist özne Başka'daki eksikliğini fetiş nesnesi ile tıkayarak geçici de olsa kaygıdan korunmayı başarmaktadır (Lacan, 2020). Buna ek olarak, nasıl ki fobide Hans'ın kaygısını hafifleten şey, at korkusu ile babasal işlevin güçlendirilmesiyle (Lacan, 2016), pervert özne de bu savunmaya benzer bir şekilde, nesne a konumunda bulunarak kaygısını hafifletmek amacıyla yasayı çağırılmaktadır (Fink, 2016). Bunu ise ancak Başka'yı kaygılandırarak yapabilir (Lacan, 2014).

Nitekim, bu yasayı var etme çabası perversiyonun türleri²⁷ olan mazoşizm ve sadizmde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Pervert öznenin nihai amacı Başka'daki eksiği doldurmak olduğu için, mazoşist özne de bunu Başka için nesne a konumunu alarak yapmaktadır. Bedeni ile nesne a konumunda bulunan mazoşist özne, bu konumuyla Başka'yı kaygılandırmaktadır (Hendrickx, 2017; Lacan, 2014). Bu şekilde Başka'ya yasayı söyletmeye çalışan mazoşist (Fink, 2016) için acı birincil amaç değildir (Lacan, 2014). Acı birincil amaç olmamakla birlikte, mazoşist özne için zevk vericidir, çünkü mazoşistin deneyimlediği acı yasanın kanıtıdır. Mazoşist bu konumu ile hem Başka'nın deneyimlediği kaygı sonucu kendisine sınır getirmesini sağlarken hem de Başka'nın eksiğini inkâr ederek kaygıdan korunmaya çalışmaktadır (Hendrickx, 2017). Fakat mazoşistin kendisine sınır getirilmesiyle ilgili çabası, hiçbir zaman babasal işlevin yerini tutamayacağı için sadece kısmi ve geçici bir rahatlama sağlayacaktır. Bu yetersizliğin farkında olan mazoşist özne, hayatı boyunca farklı zaman, mekân ve kişilerle aynı sahneyi oynayarak, yasayı çağırarak, kendisine sınır koyulmasını sağlamaya çalışır (Fink, 2016). Kastrasyonun ikamesi olarak işlev gören bu sınırlar, mazoşist için kaygıyı hafifleten çözümlerdir (Lacan, 2014).

Mazoşist özneye örnek olarak, mazoşist kavramının adını da aldığı Leopold von Sacher-Masoch'un *Venus in Furs* romanındaki Severin karakteri verilebilir (Sacher-Masoch, 2017). Romanda, kadınlar tarafından eziyet görmekten zevk alan bir karakter olan Severin'in, çocukluğunda maruz kaldığı ilksel sahne²⁸ anlatılmaktadır. Severin, gizlice dolaba saklanarak yakın ilişkide olduğu teyzesinin sevgiliyle olan cinsel birlikteliğine şahit olur. Teyzesinin bu ilişkisi, kocası tarafından fark edildiğinde Severin'in teyzesi erotik bir şekilde kocasının poposunu kırbaçlamaya, kocasına hakaretler etmeye başlar. Bu esnada dolapta saklanmaya devam eden Severin'i fark eden teyzesi, Severin'i de yatırarak poposuna vurmaya başlar. Daha sonraki hayatında da kadınların kendisine vurmasından cinsel bir zevk alan Severin'in mazoşist konumu değerlendirildiğinde, Severin'in ilişkilerinde nesne a konumunda bulunduğu düşünülmüştür. Hendrickx (2017), mazoşist öznenin nesne a konumu için seçtiği nesnelerin "bayağı" nesneler (*common objects*) olduğunu belirtmektedir. Lacan bu nesnelerin "atık, çöp, arta kalan" anlamlarına işaret ederken, bu bayağılık piyasada alınıp satılan nesnelerin zaman içerisinde değerini kaybetmesi ve artık alım satımının yapılmaması anlamına karşılık gelmektedir. Bu değer kaybı aynı zamanda, ilgili nesnenin simgesel tarafını

²⁷ Perversiyonun bir diğer türü olan fetişizm yukarıda ele alındığı için bu bölümde ele alınmayacaktır.

²⁸ İlksel sahne çocuğun ebeveynlerinin cinsel birlikteliğine şahit olduğu sahneye karşılık gelmektedir (Haute ve Geyskens, 2012). Nevrotik öznenin sadomazoşistik fantazisi ilksel sahnedeki Başka'nın *jouissance*'ından geriye kalandır (Nasio, 2004). Bu anlamda, ilksel sahne nevrotik özne için fantazi halinde iken, Severin'in bu sahneye şahit olmasına ek olarak, teyzesinin bu şahitliğe gösterdiği tepki ile Severin'in sahneye dâhil olması Severin'in yapısını irdeleyebilmek açısından önemlidir.

kaybedişine de denk düşmektedir. Bu nedenle, nesne a olmak isteyen mazoşist özne için bu nesnelere *par excellence* nesnelere (Lacan, 2020). Böylelikle, *jouissance*'a atılan kesik sonucu ortaya çıkan nesne a'nın simgeselleştirilemeyen ve ulaşılamayan yapısı gereği gerçek düzlemde konumlanışına ancak bu şekilde simgesel anlamını kaybeden nesnelere ulaşabilmektedir (Hendrickx, 2017). Bu bağlamda, Severin de birlikte olduğu kadın için kırbaçlanan bir köpek ve bir köle pozisyonunda olarak nesne a olmaya çalışmaktadır. Bu nesne a konumu ile Severin'in yasayı çağırdığı düşünülmektedir. Bu anlamda, Severin'in görmemesi gereken ilksel sahneye maruz kalması nedeniyle teyzesinde kaygı uyandırması, kendisinde acıya ve zevke neden olmuştur. İlksel sahneye maruz kalması sonucunda, kendisine orada sınırın konulmaması ile birlikte, Severin hayatı boyunca aynı sahneyi canlandırmaya çalışarak ilksel sahnedeki aldığı *jouissance*'ı kısıtlamaya ve kaygısını azaltmak için, mazoşist bir konumda bulunarak yasayı çağırmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte, sadizm ve mazoşizm birbirinin zıttı olarak düşünülse de Lacan sadizm ve mazoşizmin birbirlerinin ters çevrilmiş halleri olmadığını özellikle belirtir (Lacan, 2014). Sadist özne de mazoşist özne gibi Başka'nın eksikliğini tamamlama çabasıdadır. Ancak sadist öznenin bu uğraşı mazoşist özneye oranla daha karmaşıktır. Sadist özne, öncelikle Başka'daki nesne a konumunu düşürmek için kendisinin kurbanı karşısında Başka konumunda olduğu bir sahneyi sergiler (Fink, 2016). Böylece, Başka konumunda olan sadist özne nesne a konumunu düşürebilecek ve oluşturduğu boşluğu nesne a konumuna gelerek tekrar doldurabilecektir. Kurban rolünde olan kişinin nesne a ile karşılaşması sonucu ortaya çıkaracağı kaygı, sadist öznenin yasayı telaffuz etmesi için yeterlidir. Bu noktada yasanın telaffuzu nesne a'nın gizlenmiş bir hali olarak sadist öznenin konumuna işaret etmektedir. Tıpkı mazoşist öznedeki olduğu gibi yasanın çağrılmasıyla sadist öznenin kaygısı hafifleyecektir. Bu anlamda, Başka'daki eksikliğini doldurmak amacıyla mazoşistten farklı olarak sadist özne kurbanının bedenini kullanmaktadır (Hendrickx, 2017).

Sadist özneye örnek olarak, 2006-2013 yılları arasında gösterimde olan televizyon dizisi karakteri Dexter verilebilir (Cerone, 2006-2013). Dexter, henüz 2 yaşındayken annesinin uyuşturucu satıcıları tarafından bir konteynırda testere ile parçalara ayrılmasına maruz kalmıştır. Daha sonra evlatlık edinilen Dexter'ın, zaman geçtikçe hayvanları parçalayarak öldürdüğü ve bunlardan zevk aldığı polis olan babası tarafından fark edilmiştir. Dexter büyürken, babası Dexter'ın sadistik eylemlerini gerçekleştirebilmesi için birtakım kurallar belirler. Dexter'ın babasının hem polis olarak bu tarz kurallar belirlemesi hem de Dexter için baba konumunda bulunup yasayı korumak yerine oğlunun sadistik eylemlerini desteklemesi pervert yapının "-mış gibi" yapmasına karşılık gelmektedir. Bu anlamda, babası ile kurduğu bu ilişkinin Dexter'ın pervert yapılanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Dexter dizide bir şekilde adaletin elinden kaçmış suçluları gizlice öldüren bir polis olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Dexter'ın da babası gibi yasa ile ikircikli bir ilişkisi olduğunu düşündürmektedir. Dexter, babasının öğrettiği kurallar çerçevesinde kurbanlarını yakalamakta ve kurbanlarını nesne a'sı koparılmış bir özne gibi parçalara ayırırken onlara işledikleri suçları hatırlatarak, cezalandırmaktadır. Bu şekilde Dexter, Başka konumunda bulunarak -yine Dexter'ın polis olması da bu yasa koyucu rolünü üstlenmesi ile ilişkilidir- kurbanlarını kaygılandırmaktadır. Bu anlamda, sadist öznenin kurbanının bedenini kullanması bağlamında Dexter kurbanlarının bedenlerinden parçalar ayırarak ortaya yerini doldurabileceği nesne a'lar çıkarmaktadır. Kurbanlarının suçlarını söyleyerek yasayı telaffuz eden Dexter böylelikle nesne a konumuna geçmektedir. Dexter bu anlamda hayatı boyunca aynı sahneyi canlandıran sadist bir konumda, kurbanının nesne a'sı ile kurduğu özdeşimle yasayı telaffuz ederek kaygısını hafifletmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak, perversiyonda özne, kaygısını hafifletmek için nesne a konumunda bulunarak Başka'nın eksikliğini tamamlamaya çalışmaktadır. Mazoşist özne bunu kendisini nesne a konumuna koyup Başka'yı kaygılandırarak yaparken, sadist özne kendisini kurbanı için Başka konumuna koyarak kurbanını kaygılandırır ve kurbanın bedeninden arka kalan nesne a konumuna geçerek, nesne a konumunu almaktadır.

Psikoz

Bölünmemiş özne konumunda bulunmasıyla, Lacan'ın tablosunda ilk satıra konumlandırabileceğimiz psikotik özne Başka'nın eksikliği ile karşılaşmamış olduğu için psikotik öznenin kaygıyla olan ilişkisi nevrotik ve pervert özneye göre daha farklı olmaktadır. Lacan 1945 yılı öncesi çalışmalarında kaygıyı parçalanma tehdidi ile ilişkilendirmektedir (Evans, 1996). Ayna evresi öncesi bedenini parçalar halinde algılayan çocuk, ayna evresinde aynada gördüğü speküler imaj sayesinde bedeni ile ilgili bir bütünlük algısına sahip olur (Gürsel ve Gençöz, 2019). Nitekim, psikozda speküler imaj sayesinde kurulan bütünlük algısı gerçekleşmez. Bu nedenle psikotik özne, ayna evresi öncesinde deneyimlediği parçalanma tehdidinden kurtulamaz. Bu parçalanma tehdidi hadım edilme, uzuv kaybı, kemiklerin yerinden oynaması, iç organların çıkarılması, bedenin patlaması şeklinde ortaya çıkabilir (Evans, 1996). Dolayısıyla psikotik özne, kaygıyı parçalanma tehdidi aracılığıyla bedeni üzerinden deneyimlemektedir.

Psikotik öznenin kaygıyı nasıl deneyimlediğine örnek olarak, Freud'un paranoya olgusu olarak adlandırdığı Schreber vakası (2015) verilebilir. Verhaege, psikotik atak

öncesinde bile psikotik öznelere hipokondri²⁹ gibi bedensel semptomlar deneyimlediklerini belirtir (2008). Bu anlamda, terfi aldıktan sonra deneyimlediği psikotik atak öncesinde de Schreber'in hipokondri ile ilişkili bedensel semptomlar deneyimlediği bilinmektedir (2015). Bu aşamada, hipokondri, kaygının kaynağını yani bedeni işaret etmektedir (Verhaege, 2008). Psikotik özne, bedeninden gelen parçalanma tehdidi karşısında dile dökemediği, simgesele aktaramadığı, bir göstereni olmayan tekinsizlikle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum Lacan'ın ayna evresinde karşılaşılan speküler imajın verdiği rahatlığa ek olarak gelen anlık yabancılaşma ve tekinsizlikle paralel olarak düşünülebilir (Evans, 1996).

Schreber'in yaşadığı hipokondrinin detayları bilinmemekle beraber Schreber "ikinci akıl hastalığım" olarak ifade ettiği psikotik atak öncesi sürecini 1903 yılında yazdığı "Akıl Hastalığının Hatıratı" kitabında açıkça belirtilmiştir. Schreber akıl hastalığını aldığı terfi sonucu gelen "aşırı iş yükü" ile açıklarken (Schreber 2015), Lacan burada asıl önemli noktanın bu terfi ile Schreber'in Başka konumunu alması olduğunu belirtir. Bu anlamda, Schreber için terfi öncesi Başka konumu imgesel olarak var olurken, onun için en üst düzey mahkeme başkanı (tüm hakimlerin başkanı olduğu bir konum) olması bu imgesel Başka konumunu düşürmüştür. Schreber'in delüzyonlarının başlangıcı olan bu durum kaygı vericidir. Lacan'a göre babasal işlev psikotik özne için dayanılmazdır, çünkü psikotik yapıda Baba-nın-Adı hesaptan düşmüş (foreclosure) ve bu nedenle psikotik özne kastrasyondan geçmemiş ve simgesel düzene tâbi olmamıştır. Melman, kastrasyonun simgesel göstereninin eksiklik olduğunu ifade ederken psikotik bir özne olan Schreber'in konumunu eksikliğin eksikliği olarak adlandırmıştır (Melman, 2009). Bu durum Schreber'in artık referans alabileceği bir otoritenin olmaması, dolayısıyla da kendisinin bu konuma gelmesi olarak açıklanabilir. Schreber bu kaygıyı öncelikle uykusuzluk atakları ve kendini asma teşebbüsü şeklinde deneyimlerken, daha sonra bu durum ruhani varlıklar tarafından öldürüleceği ve bu şekilde kendi varlığının/bedeninin yok olacağı kaygısıyla iç içe geçmiş bir hale gelmiştir.

Schreber kaygısını bedeni üzerinden deneyimlerken bu süreç, bedende ve dilde parçalanma ile devam etmektedir (Verhaeghe, 2008). Hipokondri ve parçalanma kaygısıyla birlikte psikotik özne, Lacan'ın tablosunda *jouissance* kısmına denk düşer. *Jouissance* arttıkça, bu *jouissance* delüzyonel bir biçimde deneyimlenir (Verhaeghe, 2008). Lacan, bu durumu 1974-1975 yılları arasında verdiği 22. semineri olan RSI'da, bedenin fallik

²⁹Günümüzde kişinin sağlığı ile ilgili aşırı ve kronik kaygı şeklinde tanımlanan hipokondriden, Freud ilk olarak 1893'te anksiyete nevrozlarının tipik belirtisi olarak bahsetmiştir. Bu anlamda, hipokondrinin bedene ilişkin kaygı olduğunu söylenebilir. Freud'a göre hipokondride beden konuşmaya başlayarak simgeselleştirme özelliğini kaybeder. Bu haliyle, bedendeki organlar öznenin yabancılaşmış, özne tarafından yok edilmeye çalışılabilir (Gökalp, 2018).

*jouissance*³⁰ ile başa çıkarken kaygıyı bedende ortaya çıkarması şeklinde açıklamaktadır (Evans, 1996). Psikotik özne için bu delüzyonlar yaşadığı parçalanma kaygısı ile ilişkili olarak Başka'nın kendi hayatına ve bedenine karşı müdahalelerde bulunacağı şeklinde ortaya çıkmaktadır (Verhaeghe, 2008). Schreber'in hatıratında bahsettiği ilk önce işkence, cezalandırma sonra mucize şeklinde ortaya çıkan bedensel delüzyonları bu duruma örnek gösterilebilir. Vücuduna sınırların nüfuz ettiğinden bahseden Schreber, perseküte olduğu psikiyatristi Dr. Flechsig'in bedenini istismar edeceğinden şikâyet ederken daha sonrasında bu Tanrı'nın kendi bedeninde değişiklikler yaparak kadına dönüştüreceği fikrine dönüşmüştür. Kadına dönüşme delüzyonuna ek olarak, ezilen kaburga kemikleri, midenin olmaması, karın çürümesi gibi bedensel parçalanmalar da bu delüzyonlara eşlik etmektedir (Schreber, 2015). Bu anlamda, Schreber'in delüzyonlarındaki kadına dönüşme ve bedensel parçalanma olgularında Dr. Flechsig ve Tanrı gibi Başka konumlarının müdahaleleri açıkça gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, eksiksiz Başka ile olan ilişkisinde *jouissance* içerisinde olan psikotik özne kaygıyı, parçalanma tehdidi ve imgesel Başka'nın düşüşüyle bedeni üzerinden deneyimlemektedir.

Analizde Kaygı

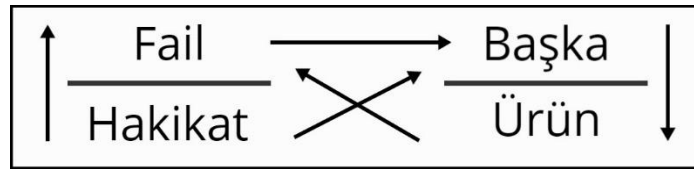
Lacanyen yapıların kaygı ile ilişkilenmeleri ve kaygıyla nasıl başa çıktıkları klinik pratiğin önemli bir kısmını oluştururken kaygının analizdeki yeri ise madalyonun öbür yüzünü oluşturmaktadır. Bu amaçla analizde kaygı, analiz ortamındaki çerçeve ve analistin konumu üzerinden ele alınacaktır.

Kaygının babasal işlev ile olan ilişkisi ele alındığında, babanın yasasının tanınması ile birlikte çocuktaki kaygının azaldığına yukarıdaki bölümlerde değinmiştik. Böylece yasaya dâhil olarak, eksiği kabul eden özne arzulanabilir hale gelmektedir. Bu bağlamda, analiz ortamındaki çerçevenin de babasal işlev ile benzer bir fonksiyona sahip olduğunu söylenebilir (Köşkdere, 2018). Bu anlamda çerçeve, analizde varlığını yasa olarak sürdürürken, kaygıya karşı da özneyi koruyucu bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, analistin çerçeveyi belirlemek, korumak ve sürdürmek için yaptığı müdahaleler ve kesmeler analizini *jouissance*'tan koruyacak yöntemlerdir (Ünsal, 2018). Lacan, "Arzu, yasadır." diyerek, arzunun ancak yasa dâhilinde olabileceğini belirtmektedir (Lacan, 1992). Bu anlamda Lacan'ın Kaygı seminerinde

³⁰ Lacan'a göre *jouissance* temelde falliktir. *Jouissance*'ın fallik oluşu Başka ile ilişkili olmadığı anlamına gelmektedir (Evans, 1996). Bu anlamda, Lacan'ın fallik *jouissance*'ı kaygının bedende kendini göstermesi ile ilişkilendirmesi Başka'nın arzusu ile ilişkilenmemiş olan psikotik öznenin kaygısını bedeninde deneyimlemesiyle paraleldir.

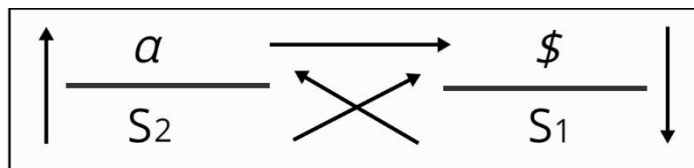
yer verdiği ilgili tablodan hatırlanacağı üzere, *jouissance* ve arzu bir arada bulunamaz (Lacan, 2014). Bu yüzden analizdeki çerçeve analizi *jouissance*'a karşı koruyarak, aynı zamanda bölünmüş öznenin arzusunu çalışabilmesine olanak tanımaktadır. Bu haliyle, yapılan müdahalelerle analiz sürecinde analitik çerçeve bozulmadığı takdirde kaygının varlığını hiç hissettirmedeği düşünülebilir (Ünsal, 2018). Ancak, bu doğru değildir. Lacan, bu konuda analistin analizinde belirli bir kaygı oluşturabilmesi gerektiğini özellikle belirtmektedir. Böylelikle, arzuya giden yolda refüj mahiyetinde olan kaygı, öznenin arzusunu çalışabilmesi için önemli bir role sahip olmaya devam etmektedir (Lacan, 2014). Nitekim bu doğrultuda, analistin konumu da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Bu noktada, analistin konumunu anlayabilmek için Lacan'ın dört büyük söyleminden biri olan analistin söylemini anlamak gerekmektedir. Lacan söylemleri dört temel pozisyonla açıklamaktadır. Analistin söylemine değinmeden önce; *hakikat*, *fail*, *başka* ve *ürün* olarak adlandırılan dört kavramı ve söylem değişse de sırası değişmeyen a, S₁, S₂, S olarak adlandırılan matemleri anlamak oldukça önemlidir (Gençöz, 2019) (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Söylem pozisyonları

Bu bağlamda kendini söylem içerisinde açık bir şekilde belli etmeyen *hakikat* bilinçdışıdır ve bu nedenle tamamen ulaşılması ve bilinmesi imkânsızdır. Bununla birlikte, söylemin motor gücünü oluşturan hakikat, *faili* harekete geçirmekte ve fail söylem içerisinde *başkaya* konuşmaktadır. Bu söylemin sonucunda ise ortaya *ürün* çıkmaktadır. Nitekim, bu ürün hiçbir zaman söylemin motor gücünü oluşturan hakikate denk olamayacağı için faile geri dönerek söylemin devamlılığını sağlamaktadır. Lacan'ın hakikat, fail, başka ve ürün olarak adlandırdığı bu dört kavramın pozisyonlarının değişmesiyle dört temel söylem oluşmaktadır. Analistin söylemi de bu dört temel söylemden birini oluşturmaktadır (Gençöz, 2019) (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Analistin söylemi

Bu anlamda, analistin söyleminde analist fail olarak nesne a konumundayken, söylemin motor gücünü analistin bilgisi (S₂) oluşturmaktadır. Fail olarak nesne a konumunda olan analist ise bölünmüş özneye (S) konuşmaktadır, yani analist analizanın eksikliğine, dolayısıyla da arzusuna konuşmaktadır. Bu söylemde ürün olarak ise ortaya temel gösterenler (S₁) çıkmakta ve nesne a konumunda olması nedeniyle analist, arzusunun nedeni rolüne bürünmektedir (Gençöz, 2019). Laurent (2003), analistin nesne a konumu için egosunu yok ederek, cansız bir manken görevini gördüğünü ifade etmiş ve bölünmüş öznenin öznelliğini ve arzularını ancak bu şekilde açılan bir alanda çalışabileceğini belirtmiştir. Bu haliyle, analistin konumu her ne kadar “yokmuş gibi” davranılan bir konum olarak düşünülse de analistin nesne a konumu oldukça aktif bir konumdur. Yine de cansız manken tabiri, analistin nesne a konumunun gereği oldukça uygundur. Böylelikle analist, manken gibi cansızken, gerçek düzlemde bedeninin varlığını hissettirmeye devam edebilecektir. Lacan’a göre nesne a, simgesel düzleme indirgenemeyecek bir yapıya sahiptir ve daha önce de değinildiği gibi, dürtülerle oldukça ilişkilidir. Bu bağlamda nesne a, oral, anal, skopik ve ses olmak üzere çeşitli dürtü nesnelere karşılık gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak, analist, nesne a konumunu seanslarda bakışla, sessizlikle, boşluklarla ve yorumlarla alabilmektedir (Dulsster ve Vanheule, 2019). Bu konumun yarattığı eksiklik yoluyla “Başka, benden ne istiyor?” sorusu ile baş başa kalan bölünmüş özne, bu boşluğu kendi arzusu ile uğraşarak doldurmaya çalışır. Bu anlamda, analiz esnasında oluşan sessizliğe analizanların “Şimdi ne söylemem gerekiyor?” şeklinde verdikleri yanıt ve akabindeki söylemleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Nitekim, nesne a konumunun belirsizliği analizanı kaygılandırırken, analizanın arzusuna ulaşma yolunda önemli bir etkidir (Lacan, 2014). Bu arzu, analistin söyleminin ürün kısmında arzusunun gösterenleri olarak kendine yer bulmakta ve analizanın dilinde kendini göstermektedir (Gençöz, 2019).

Sonuç olarak, kaygının *jouissance* ve arzuyla olan ilişkisi analiz ortamında da kendisini göstermektedir. Analizdeki çerçevenin varlığı analizanı kaygıya karşı koruyup, bölünmüş özneyi *jouissance*’tan uzaklaştırırken; analistin nesne a konumunu almasıyla kaygılanan bölünmüş özne, arzusunu çalışabileceği bir ortama sahip olmaktadır. Bu anlamda, analizdeki kaygı arzu ve *jouissance* arasında refüj görevi görmeye devam etmekte ve özneyi *jouissance*’tan korurken, arzusuna yaklaştırmaktadır.

Sonuç

Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşleri Freud’un “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasından köken almaktadır. Lacan, uzun yıllar boyunca verdiği seminerlerinde çeşitli

zamanlarda kaygı konusunu ele almıştır. 1962-1963 tarihli 10. seminerini ise doğrudan kaygı kavramı üzerinde temellendirmiştir (Lacan, 2014). Bu çalışmada da Lacan'ın "Kaygı" adlı 10. seminerini temel alarak, Freud'un ve Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşlerine odaklanılmış ve klinik yapıların ve alt türlerinin kaygı ile ilişkilenmeleri ve kaygı ile baş etme mekanizmaları ele alınmıştır.

Öncelikle, Freud ve Lacan için kaygı bir duygulanımdır ve duygulanım; gösterenler zincirine bağlı olması nedeniyle imgesel ve simgesel düzenin içerisindedir. Bu haliyle, duygulanım aldatıcıdır. Fakat kaygı tek gerçek duygulanım olması sebebiyle özneyi yanıltmayarak, diğer duygulanımlardan ayrılmaktadır. Bunun sebebi, kaygı anında çağrışım zincirinin kopması ve bir gösterenden bir gösterene geçiş olmamasıdır. Bu yüzden Lacan'a göre, kaygı gerçek düzlemedir (Lacan, 2014). Bu bağlamda, Freud'un *tekinsiz* tanımı da Lacan'ın kaygı tariflemesine oldukça benzemektedir. Tıpkı Lacan'ın kaygıyı gerçek düzlemde konumlandığı gibi Freud da tekinsizi, gerçek düzlemin tanımına benzer bir şekilde simgeselleştirilemeyen ve imgesi olmayan bir anlam boşluğu olarak konumlandırır (Freud, 1996b).

Nitekim, Freud kaygının sebebini gerçek anlamda bir kastrasyon korkusu ile açıklarken, Lacan kaygının sebebini tam aksine kastre olamama korkusu olduğunu söyler. Lacan'a göre kaygı, anne tarafından yutulma riski ile oldukça ilişkilidir. Bu bağlamda fobi, babasal işlevin yetersizliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Babanın, anne ile çocuk arasındaki sınırsız ilişkiye müdahale edememesi ve bu anlamda, babanın ayırıcı fonksiyonunun yetersizliği kaygıya neden olmakta ve özne, bu kaygıyla başa çıkabilmek için fobi geliştirmektedir. Annenin eksiğinin Baba'nın-Adı ile adlandırılmaması sonucu, Başka'nın arzusunu bilemeyen ve annenin imgesel fallusu olmaya devam eden çocuk için bu durum kaygı vericidir. Dolayısıyla kaygı Başka'nın arzusu ile doğrudan ilişkilidir. Özne, Başka ile olan ilişkisinde "Benden ne istiyor" sorusunu sorduğu anda kaygılanmaktadır (Lacan, 2014).

Bununla birlikte, Lacan'a göre kaygı, eksiğin eksik olmasıyla ilişkilidir. Eksik olmadığı kaygı verici bu durum Lacan'ın Kaygı seminerinde ele aldığı tablonun birinci satırına benzetilebilir. Bu haliyle, Başka ile olan bu ilişki katlanılması imkânsız olan, keşiğin olmadığı bir *jouissance* hali olarak açıklanabilir. Lacan'a göre *jouissance* kesildiği zaman ortaya çıkan nesne a ile birlikte, eksiğinin farkına varan özne arzulanabilir hale gelecektir. Bu anlamda Lacan "Kaygının nesnesi yok değildir." diyerek, kaygının nesnenin, nesne a olduğunu belirtir. Nesne a, öznenin hayatı boyunca peşinden koştuğu ancak kesik nedeniyle, doldurması imkânsız bir boşluğu ifade etmektedir (Lacan, 2014). Dolayısıyla, nesne a hem kaygının nesnesi hem de arzunun nedeni olan nesne olması sebebiyle *jouissance*'a karşı bir savunmadır.

Freud ve Lacan tarafından “kaygıya karşı bir savunma mekanizması” olarak değerlendirilen fobi gibi fetişizm, eyleme dökme ve eyleme geçme kavramları da kaygı karşısında koruyucu mekanizmalar olarak tanımlanabilir. Örneğin, fetişist özne, annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmaması sonucu karşı karşıya kaldığı kaygıdan ancak annenin eksiğini adlandıracak bir fetiş nesnesiyle uzaklaşabilir. Bu anlamda fobi ile benzer bir mekanizmaya sahip oldukları söylenebilir. Öznenin mesajını sembolik düzlemde iletemeyip, mesajını eylemleri yoluyla Başka’ya iletmesi durumu olan eyleme dökmede ise özne kaygıdan, eyleme dökme yolu ile uzaklaşabilmektedir. Sahneden çıkış olarak tanımlanabilen eyleme geçiş de ise özne, nesne a konumunu almanın uyandırdığı kaygıdan ancak Başka’dan uzağa, yani gerçek düzleme geçerek uzaklaşmaktadır (Lacan, 2014; Evans, 1996).

Koruyucu mekanizmalara ek olarak, Lacanyen klinik yapılar olan nevroz, perversiyon ve psikozda kaygının nasıl ortaya çıktığı, yapıların alt türlerinin kaygıyla başa çıkmak için kullandığı mekanizmalar vaka örnekleri üzerinden incelenmiştir. Bu anlamda klinik yapıların alt türlerinin, kaygıyla başa çıkmak için kullandığı yöntemlerdeki farklılıklar ve nesne a ile olan ilişkileri önemlidir. Bu bağlamda, hayatı boyunca nesne a peşinde koşan nevrotik özne için nesne a ile bütünleşme ihtimali oldukça kaygı verici olmakla birlikte, nevroz türleri olan histerik ve obsesif öznenin bu kaygı karşısındaki konumlanmaları da farklılaşmaktadır. Histerik özne, kendi eksiği dolayısıyla da nesne a’sı ile meşgul olduğu zaman kaygılanmaya başlarken; kaygı ile Başka’nın arzusunu eksik bırakarak baş etmektedir. Obsesif özne ise, arzusunun Başka tarafından görülmesi karşısında kaygılanarak, arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler yoluyla kaygıyla başa çıkmaktadır. Perversiyonda ise durum nevrotik öznedeki olduğundan daha farklıdır. Başka’daki eksiği nesne a konumunu alarak doldurmaya çalışan pervert özne, yasayı tanımamanın yarattığı kaygıdan ancak yasayı çağırarak uzaklaşabilir. Bu anlamda, mazoşist ve sadist öznenin nesne a konumunu alarak, yasayı çağırma yöntemleri de birbirlerinden farklıdır. Mazoşist özne kendi bedeni ile bu nesne a konumunu alırken, sadist özne ilk olarak Başka konumunda bulunarak kurbanının nesne a’sını ortaya çıkarmakta ve sonrasında kurbanının nesne a’sı ile özdeşim kurarak nesne a konumuna geçmektedir (Lacan, 2014; Hendrickx, 2017). Psikotik özne ise, eksiğin olmadığı bir yapılanmaya sahip olduğu için kaygıyı nevrotik ve psikotik öznenin farklı olarak bedeninde parçalanma tehdidi ile deneyimlemektedir (Evans, 1996). Bu anlamda tüm yapılar, kaygı ile ilişkilendirilmeleri bağlamında vaka örnekleri ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Son olarak, analizdeki çerçevenin yasayla, dolayısıyla da arzuyla olan ilişkisi düşünüldüğünde kaygıya karşı koruyucu bir rolü olduğu düşünülmektedir. Çerçeve aracılığı ile kaygıya karşı korunarak (Ünsal, 2018), *jouissance*’tan da uzaklaşan özne, arzusunu çalışabilmek için yine de kaygıya ihtiyaç duymaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, analistin

analizanda kaygı uyandırabilmesi gerekmektedir ve bu ancak analistin nesne a konumunu alabilmesiyle olur (Dulsster ve Vanheule, 2019). Analistin nesne a konumunu almasıyla özne, karşılaştığı eksikle “Benden ne istiyor?” sorusunu soracak ve bu boşluk öznenin arzusunu çalışabilmesi adına özneye gerekli alanı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adasal, R. (2011). Psikanalizin Mahiyeti-2. İçinde Ç. Taştan (Ed.). *Türkiye’de Psikanaliz Hakkında En Eski Metinler-II 1929-1960* (ss. 147-152). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Angst. (2020). Lexico Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://www.lexico.com/en/definition/angst>
- Anguish. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/anguish?q=ANGU%C4%B0SH>
- Anxiety. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/anxiety>
- Atmaca, S. (2017). Lacan’ın özne kurulum yaklaşımına göre obsesyon nevrozu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 14–25. doi: 10.31682/ayna.470723
- Brody, J. (Yapımcı), & Taylor-Johnson, S. (Yönetmen). (2015). *Fifty Shades of Grey* [Universal Pictures & Focus Features]. United States: Universal.
- Canbolat, F., Uçar, S., Aydoğ, S., & Gençöz, F. (2019). İntihara ilişkin psikanalitik kuramlar: Lacan. H. Devrimci Güven ve M. Sercan (Ed.). *İntiharı Anlama ve Müdahale: Temel Kitap* içinde (s. 73-84). Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.
- Castrillón, F., ve Benvenuto, S. (2004). Translating angst: Inhibitions and symptoms in Anglo-American Psychoanalysis. *European Journal of Psychoanalysis*. Erişim adresi: <https://www.journal-psychoanalysis.eu/translating-angst-inhibitions-and-symptoms-in-anglo-american-psychoanalysis/>
- Cerone, D. (Yapımcı). (2006-2013). *Dexter*. [TV dizisi]. Miami, Florida: Showtime Networks.
- Diatkine, G. (2006). A review of Lacan’s seminar on anxiety. *International Journal of Psycho-Analysis*, 87(4), 1049-1058.
- Dulsster, D., & Vanheule, S. (2019). On Lacan and supervision: A matter of super-audition. *British Journal of Psychotherapy*, 35, 54-70.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London: Routledge.
- Fink, B. (2013). *Against understanding, volume 2: Cases and commentary in a Lacanian key*. London: Routledge.
- Fink, B. (2016). *Lacancı psikanalize bir giriş: Klinik ve kuram* (Ö. Öğütçen, Çev.). İstanbul: Encore Yayınları. (1997).
- Freud, S. (1999). The psychogenesis of a case of homosexuality in a woman. In R.C. Lesser & E. Schoenberg (Eds). *That obscure subject of desire: Freud's female homosexual revisited* (pp. 13–33). London: Routledge. (1920).
- Freud, S. (1962). On the grounds for detaching a particular syndrome from neurasthenia under the description anxiety neurosis. In *The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Volume III* (pp. 87-117). (J. Strachery, Trans.). London: Hogarth Press. (1895).
- Freud, S. (1996a). *Olgu öyküleri-II* (A. Eğrilmez, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi (1990).

- Freud, S. (1996b). The uncanny. In *The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Volume XVII* (pp. 217-256). (A. Strachery, Trans.). London: Vintage. (1919).
- Freud, S. (2010). *Çocukta fobinin analizi: Küçük Hans vakası* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1909).
- Freud, S. (2015). *Narsizm üzerine ve Schreber vakası* (B. Büyükkal ve S. M. Tura, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1914).
- Freud, S. (2016a). *Psikanalize yeni giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınları. (1933).
- Freud, S. (2016b). *Rüyaların yorumu* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1900).
- Freud, S. (2018). *Psikanalize giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınları. (1916-1917).
- Freud, S. (2019). *Tutukluk, semptom ve kaygı* (C. Öner, Çev.). İstanbul: Oda Yayınları. (1926).
- Gallagher, C. (1996). High anxiety: A theoretical and clinical challenge to psychoanalysis. *The Letter: Irish Journal for Lacanian Psychoanalysis*, 6(1), 1-23.
- Gençöz, T. (2019). Lacan'ın dört temel söylemi. *Ankara: Türkiye Klinikleri*, 1, 53-58.
- Gökalp, P. (2018). Beden ve kaygı: Psikosomatik ve hipokondriye bakış. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 29-36.
- Gürsel, M. D., & Gençöz, T. (2019). Psychosis. *Ankara: Türkiye Klinikleri*, 1, 1-8.
- Haute, P. V., ve Geyskens, T. (2012). *A Non-oedipal Psychoanalysis? A Clinical Anthropology of Hysteria in the Works of Freud and Lacan* (J. Kok, Çev.). Leuven, Belçika: Leuven University Press.
- Hendrickx, D. (2017). *Freud and Lacan on fetishism and masochism/sadism as paradigms of perversion*. [Unpublished doctoral dissertation]. Ghent University, Netherlands. Erişim adresi: <https://biblio.ugent.be/publication/8532234/file/8532235.pdf>
- Hoffman, E. T. A. (2008). *Kum adam* (İ. Kantemir, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (1816).
- Kayaalp, L. (2004). Sıkıntı. *Psikanaliz Yazıları*, 9(2), 87-94.
- Kaygı. (2020). Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük içinde, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=kaygi>
- Köşkdere, A. A. (2018). Kaygı yaratan ve kaygı gideren baba. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 13-28.
- Lacan, J. (1957–1958). *The seminar of Jacques Lacan. Book V: The formations of the unconscious* (C. Gallagher, Trans.). [Unpublished]. Erişim adresi: https://www.valas.fr/IMG/pdf/THE-SEMINAR-OF-JACQUES-LACAN-V_formation_de_l_in.pdf
- Lacan, J. (1968-1969). *The seminar of Jacques Lacan Book XVI: From an Other to the Other* (C. Gallagher, Trans.). [Unpublished]. Erişim adresi: <http://www.lacanineireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-16-from-an-Other-to-the-other.pdf>
- Lacan, J. (1992). *The seminar of Jacques Lacan. Book VIII: The ethics of psychoanalysis* (D. Porter, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company, Inc. (1959-1960).

- Lacan, J. (1997). *The seminar of Jacques Lacan. Book III: The Psychoses* (R. Grigg, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company. (1955-1956).
- Lacan, J. (2006). *Ecrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company. (1966).
- Lacan, J. (2007). *The seminar of Jacques Lacan. Book: XVII The Other Side of Psychoanalysis* (R. Grigg, Çev.) New York, NY: W.W. Norton & Company Inc. (1969-1970).
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı seminer 11. kitap* (N. Erdem, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1964).
- Lacan, J. (2014). *The seminar of Jacques Lacan. Book X: Anxiety* (A. R. Price, Çev.). Cambridge, UK: Polity Press. (1962-1963).
- Lacan, J. (2020). *The object relation: The seminar of Jacques Lacan. Book IV* (A. Price, Trans.). Cambridge, UK: Polity Press.
- Laurent, E. (2003). On the right use of supervision (H. Chamberlain, Trans.). *Psychoanalytical Notebooks*, 10, 27-42.
- Laurita, C. (2010). *Working with the drive: A Lacanian psychoanalytic approach to the treatment of addictions*. [Unpublished doctoral dissertation]. Duquesne University, USA. Erişim adresi: <https://dsc.duq.edu/etd/805>
- Melman, S. (2009). Schreber's lack of lack. *The Letter: Irish Journal for Lacanian Psychoanalysis*, 40(1), 83-91.
- Nasio, J. D. (1994). *Cinq Leçons Sur la Théorie de Jacques Lacan*. Paris: Payot.
- Nasio, J. D. (2004). *The Book of Love and Pain: Thinking at the Limit with Freud and Lacan* (D. Pettrigrev ve F. Rafooul, Çev.). Albany, NY: State of University of New York Press. (1996).
- Ortaoğlu, Y. (2017). Yurda dönüş: Kaygı, korku ve teknik. *Ulakbilge*, 5(13), 1023-1045.
- Özcan, C. (2018). Gerçeğin eşiğindeki kaygı. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 95-104.
- Par excellence. (2020). Collins Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://www.collinsdictionary.com/us/dictionary/english/par-excellence>
- Parker, I. (2011). *Lacanian psychoanalysis: Revolutions in subjectivity*. New York: Routledge.
- Robertson, B. (2015). *Lacanian antiphilosophy and the problem of anxiety: An uncanny little object*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Sacher-Masoch, L. (2017). *Kürklü Venüs* (M. Çakır, Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi. (1870).
- Salecl, R. (2013). *Kaygı üzerine* (B. E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (2004).
- Schreber, D. P. (2015). *Akl hastalığımın hatıratı* (A. Kayapalı, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (1903).
- Sophokles, (2011). *Kral Oidipus* (B. Tuncel, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (M.Ö. 428).
- Stevens, A (2006). Embarrassment, inhibition, and repetition. In V. Voruz & B. Wolf (Eds), *The later Lacan: Introduction* (pp. 147-157). Albany, NY: State University of New York Press.

Symbiotic. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi:
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/symbiotic>

Turman, L. (Yapımcı), & Nichols, M. (Yönetmen). (1967). *The Graduate* [Embassy Pictures]. United States: United Artists.

Ünsal, Z. K. (2018). Tekinsiz. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 37-50.

Verhaeghe, P. (2008). *On being normal and other disorders: A manual for clinical psychodiagnostics*. London, UK: Karnac Books.

Anxiety: From Freud to Lacan

Summary

Lacan's views on anxiety are based on Freud's work titled 'Inhibitions, Symptom and Anxiety'. This article is based on Lacan's tenth seminar known as 'Anxiety'. It explores the commonalities and contrasts between Freud and Lacan's views on anxiety. Freud argues that the reason behind anxiety is the fear of castration. In contrast, Lacan argues that the reason behind anxiety is a fear that one is unable to be castrated, and the consequent risk of being devoured by the mother. As can be seen in Lacan's commentary of Little Hans, phobia is particularly related to the inadequacy of the paternal function. Hans' father, in the context of the unlimited relationship between Hans and his mother, plays a very weak divisive function. The weakness of the father's divisive function triggers anxiety for Hans, who develops a phobia to tackle his anxiety. It is not a coincidence that Hans' anxiety surfaces whilst he is masturbating and trying to become his mother's imaginary phallus. Hans, realising the inadequacy of his penis, starts feeling anxious in response to his mother's desire. Anxiety is directly linked to the Other's desire. The subject, unaware of how he is being perceived by the Other's gaze, asks the question of 'What does Other want from me?', which triggers anxiety (Lacan, 2014).

Lacan diverges from Freud by arguing that anxiety is linked to the lack of lack. As Hans' situation indicates, lack of lack induces anxiety. This situation resembles the uncut *jouissance*, experienced before castration and becomes unbearable after castration. The cutting of *jouissance* will lead to the object *petit a*. Subject, due to this lack, will be able to desire. Lacan, by saying that 'anxiety is not without an object', argues that the object of anxiety is object *petit a*. Despite being referred to as an object, Object *petit a*, is not a concrete and attainable object. Instead, it refers to a void which the subject has chased throughout his life, which the subject has always desired to possess, but which is an unfillable void. Thus, desire is a defence mechanism against *jouissance*. Since desire and *jouissance* cannot co-exist together, anxiety serves as a intermediary between desire and *jouissance*. Whenever one experiences anxiety, subject is distanced from object *petit a*, and experience desire more intensely.

Fetishism, acting out and passage to act are also protective mechanisms against anxiety. The fetishist subject can only evade this anxiety by a fetish object which serves to give meaning to the mother's lack. In acting out, the subject cannot express herself in words. He attempts to express his thoughts to Other through his actions instead of his words. In passage to the act, the barred subject is now in object *a*; he faces the risk of being devoured and attempts to distance himself from his anxiety by exiting the scene (Lacan, 2014).

Clinical cases are analyzed to understand how anxiety emerges during Lacan's clinical structures and how these structures use different mechanisms to tackle anxiety. The neurotic subject is chasing object a, and although it will never succeed in reaching object a, the possibility of becoming one with object a is anxiety-inducing. The neurotic subject starts feeling anxious when occupied with object a. Yet, the hysteric subject tackles anxiety through not satisfying the Other's desire. Obsessive subject tackles anxiety by developing strategies to render his desire impossible. In the case of perversion, the subject is trying to tackle his anxiety by bringing the law. The masochistic subject puts himself in the position of object petit a to induce anxiety onto the Other. The sadistic subject puts himself in the position of Other, for the sake of his victim, pushing the victim to feel anxious because of object a. The psychotic subject experiences anxiety through the threat of fragmentation, and tries to avoid anxiety through the imaginary Other he has created (Hendrickx, 2017).

Lacan explains that the analytical framework plays a protective role against anxiety. Nonetheless, he adds that, if analysts are to succeed in analysing the analysed patient's desire, they will need to induce anxiety in the patient.